

Sõjaasjanduse ajakiri

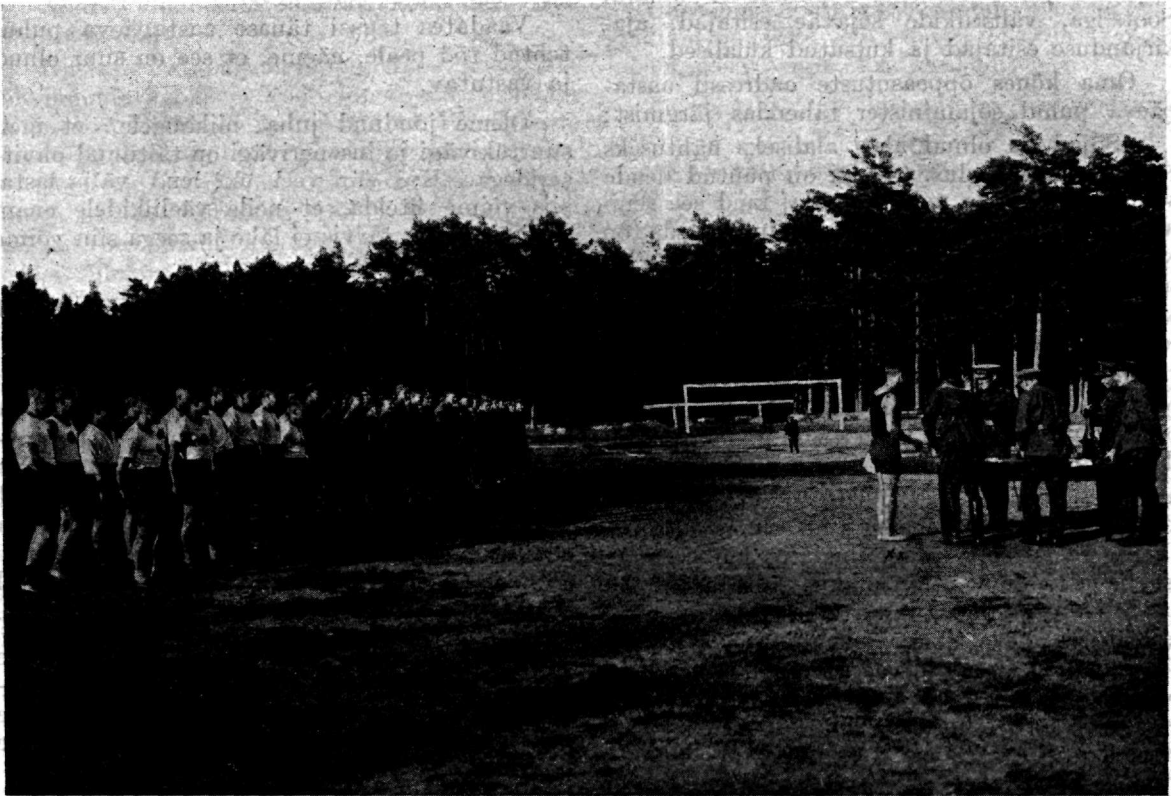
SÕDUR

№ 37.

Laupäeval, 4. septembril 1926.

VIII aastakäik.

SUVISEST ELUST MEREKINDLUSTES.

SPORDIVÕISTLUSED AEGNAL. SAARE KOMENDANT MAJOR J. TAADLER (x) JAGAB VÕITJAILE AUHINDU.

SISUSTIK: S. Ü. Õ. aastapäeva puhul. — A. Traksmann: Mõnda näitlikkudest lahinguõppustest kui õppemeetodist. — Joh. Mey: Vanade eestlaste sõjasadamatest. — A. Rääk: Snipe-rite ettevalmistamine. — Vabaduse Risti kavalerid: leitnant Arthur Raag ja major Konstantin Reitel. — H. J.: Lennuasjandus ja rahvas. — Sõjakirjandust: „Война и Революция“ 1926. Книга пятая. „Sõda ja Revolutsioon“ 1926. Viies raamat (mai number). — Ülendused kaitseväes. — Sport merekindluses. — Sõjaväelised teated. — Kroonika. — Õiendus.

S. Ü. Õ. aastapäeva puhul.

29. augustil S. Ü. Õppeasutused pühitsesid oma kolmandat aastapäeva.

Traditsiooniliselt sel puhul oli korraldatud paraad Vabadusplatsil ja mitmesugused pidustused, milledest elavalt osa võeti.

Eriliselt tuleks nimetada banketti ohvitseride kasiinos, mis oli korraldatud pärast paraadi ja kust võtsid osa ka meie kaitseväe vanemad juhid eesotsas sõjaminister kindral Soots'iga, välisriikide sõjaväe esitajad, ajakirjanduse esitajad ja kutsutud külalised.

Oma kõnes õppeasutuste aadressil aastapäeva puhul sõjaminister tähendas järgmist:

„Sõjad on olnud alati alaliseks nähtuseks rahvusvahelises elus. Kuigi on püütud nende vastu võidelda ja neid kaotada, kuid see seni ajani ei ole läinud korda. Ainult seda on kätte saadud, et praegune sõda otsekohe mitte ei pöördu terve rahva vastu nagu vanasti, kuigi ka uudest temast võtab osa rahvas oma tervikus.

Ja on ka arusaadav. Kui põrkavad kokku omavahel rahvaste elulised huvid, kui on kaalul rahva olemasolu, siis sagedasti ei jää üle muud kui avalik võitlus relvade kaasabil, kus otsustab jõud.

Ka meie oleme sunnitud olnud sõdima. Oleme raske sõja läbi teinud, et kaitsta oma iseseisvust, oma rahvuslikku vabadust. Ja peab ka otsekohe tunnustama: kui meil tol korral ei oleks jätkunud julgust avalikult välja astuda vaenlase vastu, kui meil ei oleks olnud Vabadussõda, siis ei oleks olnud ka iseseisvat Eestit.

Seega sõda ei ole mitte ainult hävitav nähtus rahvaste elus, vaid ta tihti ka loob uut vana ja halva asemele.

Kuid sõjaks peab alati valmis olema. Et võidukalt sõdida, selleks sõjavägi vajab kõigepealt häid juhte-ohvitseri.

Vabadussõja ajal meil oli suur puudus ohvitseridest. Mitte ainult täielise rahuaegse ettevalmistuse ja kogemustega ohvitseridest ei jätkunud, vaid oli suur puudus ohvitseridest üldse.

Sellel ajal siis kutsuti ellu meie Sõjakool kol. Siimon'i juhatusel.

Sellest Sõjakoolist aja jooksul on arenenud S. Ü. Õppeasutused, kes täna pühitsevad juba oma kolmandat aastapäeva.

S. Ü. Õppeasutustesse on koondatud meil juhtide-ohvitseride ettevalmistamine kõigil aladel.

Vaadates tagasi tänase aastapäeva puhul tehtud töö peale, näeme, et see on suur olnud ja vastutav.

Oleme jõudnud juba niikaugemale, et meil suurtükivägi ja insenerivägi on täitunud ohvitseridega. Kui siin veel üks lend välja lasta, siis võime ütelda, et neile väelikele enam uusi ohvitseri tarvis ei lähe ja seega siin võime mõni aeg puhata.

Jalaväes muidugi tuleb edasi töötada, sest siin on igaaastane kahanemine suurem ja sellepärast on tarvilik alaliselt uut juurevoolu.

Ühenduses sellega võime tähele panna, et kuna meie seniajani pidime võtma vastu puuduliku keskkooli haridusega noorimehi ja pidama üleval üldklassi, et neile anda täiendavat üldist haridust, tänavu aastal juba keskkooli lõpetanute arv, kes Sõjakooli sisse astuvad, on niivõrra suur, et järgneval aastal üldklassi võime sulgeda.

Ühtlasi ka sellel sügisel Sõjakooli võetakse vastu viimane lend sõjaaegse haridusega ohvitseri ja seega varsti terve meie ohvitserikond on saanud täieliku sõjaväelise hariduse.

Muidugi võib ka küsida, kui võrra hästi nad kõik ette on valmistatud. Võib ütelda, et oleks võinud seda tööd ehk paremini teha — see kõik võib olla.

On ikka nii olnud, et idee jõuab ette elust ja tegelikust tööst. Materjaalsed võimalused, olemasolevad tööjõud j. n. e. takistavad ikka tegelikku tööd ja sunnitavad raskusi ideede läbi viimisel.

Võib olla, et ka S. Ü. Õppeasutustes tuleb ehk mõndagi muuta, mõndagi õppemeetodit revideerimisele võtta, — igatahes peab tunnustama, et suur töö on tehtud ja seda on tehtud nende jõududega ja nende abinõudega, mis meil käepärast on olnud.

Täna S. Ü. Õ. ülemat ja tema lähemaid abilisi administratiiv- ja õppealal, ühtlasi kõiki lektoreid ja ohvitseri tehtud töö ja nähtud vaeva eest.“

Sõjaministri kõnele järgnevad tervitused külaliste aadressil S. Ü. Õ. ülemalt kolonel Rink'ilt ja Õppeasutustele ja tema juhtidele esimeselt Sõjakooli ülemalt kolonel Siimon'ilt.

Aastapäeval ülendati ohvitserideks 78 kadetti, nendest 46 jalaväes ja 32 suurtükiväes. Ühtlasi Sõjakooli rahuaegse kursuse lõpetasid 4 allohvitseri — eksternidena, kes ka ülendati n.-leitnantideks.

Noored ohvitserid määrati kõik meie rivi väeosadesse.

Ühtlasi aastapäeval lõppes õppekursus allohvitseride koolis ja kooli lõpetajaist ülendati allohvitserideks 137 ja kapraliteks 144 õpilast, kuna 74 õpilast kooli lõpetasid reameestena.

Meie kaitsevägi on rikastunud seega suure hulga noorte jõududega. Kuna see traditsiooniliselt on sündinud juba aastaid ja sünnib edasi tulevikuski, siis tohiks küll olla päevaselge meile kõigile, kui võrra suurt osa meie kaitseväge elus etendavad Sõjaväe Ühendatud Õppeasutused. Eriti meie väikestes oludes, kus on olemas ainult üks sarnane asutus, ta on kujunenud selleks ainsaks taimelavaks, mille võrsub meie juhtide-ohvitseride ja suurelt jaolt ka allohvitseride kaader. Juba praegu ei ole enam väeosa ega asutust, kus ei töötaks selle asutuse õpilased. Sellepärast on kõigiti arusaadav ja loomulik see elav huvi, mida tuntakse meie kaitseväge ridades S. Ü. Õ. töö vastu ja mis osalt on kajastunud ka „Sõduri“ veergudel.

Õppetöö, eriti rahualal, on avalik töö üldsuse kasuks ja sarnasena ta loomulikult võidak ka üldsuse tähelepanu. Kuid ühtlasi see töö, vähemalt oma tegelikus osas, enam kui ükski muu ala on igavesti kestev otsimine ja eksperiment, igavene vaatlus, katse, kaalumine ja „revideerimine“.

„Idee jõuab ikka ette tegelikust elust“, nii iseloomustas meie kaitseväge juht seda tööd, mis tehakse kasvatuse ja väljaõppe alal meie kaitseväes.

Meie kõikide tulisem püüe on, et see ikka nii oleks ja et meie kaitseväge vanema juhi soov sel alal täituks täpsuseni.

Sest kui see nii on, et idee käib tegeliku elu ees, siis

— ta ka juhib seda elu, käesoleval juhtumisel seda pädagoogilist tööd, mis tehakse,

— ta kisub selle töö endale järgi, temale andes sisu ja vormi.

Pädagoogiline töö ei ole siis mitte juhuslikult toimetatud käsitöö — mannetu ja abitu, vaid teda kannavad surematud aated kindlate sihtide ja eesmärkide poole.

Teiselt poolt, kui idee sammub elu ees, kui ta seda suudab alati, siis on selge, et ka idee on elujõuline ja terve, mitte abstraheeritud, õhus hõljuv lööksõna, vaid elujõuline puu, mille juured ulatuvad sügavasti meie mullapõue.

Ühesõnaga, siin väljendatud valemis oleme jõudnud õnneliku harmoonia ja kooskõla seisukorran, kus meil on:

— ideerikas, aateline elu — pädagoogiline töö

— ja elujõulised terved aated, mis seda tööd juhivad.

Oma kolmandat sünnipäeva pühitsedes meie õppeasutused elavad üle ühtlasi teatud murrangu ja uuestisünni ajajärku, mis on teostumas just selle harmoonia ja kooskõla saavutamise tähe all.

Uued, elujõulised ideed on tekkinud, dikteeritud meie senistest kogemustest ja enam kogenud sõjavägede eeskujudest, ja on asunud selle pädagoogilise töö etteotsa, mis meil tehakse, et teda juhtida ja tegelikele elunõuetele lähemale viia.

„Lähemale elule“ — sellele, mida nõuab meie noortelt juhtidelt väeosa ja staap — see nõue on valmimas ja teostumas uue õppeaasta lävel.

Alates oma neljandat eluaastat, alates ühtlasi uut õppeaastat, S. Ü. Õppeasutused intensiivsemalt kui kunagi varem on oma tööd ümber korraldamas ja revideerimas nende tõekspidamiste alusel, mida on ette dikteerinud tegeliku elu nõuded.

Sellele uuestisündinud ja regenereerunud õppetööle meie kaitseväge õppeasutuste uue eluaasta ja õppeaasta alates soovime täielikku edu ja kordaminekut!

Mõnda näitlikkudest lahinguõppustest kui õppemeetodist.

A. Traksmann.

Meil on elavalt tõusnud päevakorrale õppe-meetodite ja nende revideerimise küsimus eriti meie juhtide-ohvitseride väljaõpetamisel. Vanemate kaitseväge juhtide poolt selles küsimuses on seatud üles rida tähtsaid põhinõudeid. Meie, nooremate juhtide, ülesandeks jääb kaaluda ja ellu viia selle ala üksikasju.

Taktika õpetamine ka meil nagu mujalgi on domineeriv. Eestkätt peame rahuloldavalt lahendama küsimuse: kuidas õpetada kätte meie juhtidele vähemate jalaväge üksuste: jao, rühma, kompanii, pataljoni taktikalise tegevuse — muidugi nii, et see sünniks ökonoomselt, elavalt ja huvitavalt nii õpetajale kui õpilastele.

Sel alal on üles seatud põhimõtte, et õppetööd siin tuleks alata näitliku lahinguõppusega, s. o. vastava üksuse tegevuse demonstreerimisega lahingolukorras pealtvaatajate ees.

Kooskõlas sellega meil alustati õppetööd taktikas reservohvitseride täienduskursustel.

Hiljuti oli juhuseks seda tööd tähele panna, jälgides pataljoni pealetungi demonstratsiooni nimetatud ohvitseridele. See õppus oligi tõukeks, et nimetatud õppemeetodi võtta veidi lähemalt avalikule käsitlusele, vahetades mõtteid küsimuse kohta, mida seni veel ei ole lähemalt käsitatud meie pädagoogilises literatuuris.

Et olla asjalik, asetan küsimuse kohe alguses konkreetselt. Olgu antud järgmine pädagoogiline ülesanne:

„Organiseerida ja läbi viia näitlik iseseisvalt tegutseva pataljoni pealetungi lahing. Pealtvaatajaid 60—70 inimest.

Eeltingimus töö kordaminekuks:

a) minu käsutuses on väljaõpetatud pataljon,
b) õpilastega on juba läbi võetud jao, rühma ja kompanii pealetung.

Kuidas mina sarnasil eeltingimusil lahendaksin antud ülesande, seda katsungi selgitada allpool. Sealjuures arvestan ette nende kogemustega, mis olen saanud eelnimetatud õppustelt. Arvan, et niisugune küsimuse arutamine võib olla kasulik meie ühisele õppetööle, fikseerides avalikult saadud õpiseid meile veel uurimata alal.

Enne kui asuda õppuse täitmisele, pean seadma kokku selle kava. Ja esimene küsimus, mille siin lahendama pean, on järgmine:

A. Mis ma pean näitama oma õpilastele pataljoni pealetungi lahingus?

See küsimus nõuab põhjalikku kaalumist. Sest sellest, mis ma näidata tahan ja näitama pean, oleneb terve minu õppetöö kava ja viis.

Üldine põhimõte on: tuleb piirduda mini-maalsega, kuid sellesse siis ka süveneda põhjalikult, et õpilastel tähelepanu mitte ei valguks laiali. Sellest põhimõttest välja minnes pataljoni pealetungi demonstreerides ma neile näitan ja selgitan ainult seda, mida nad veel ei ole näinud kompanii pealetungi lahingus.

Need uued elemendid on:

- modern pataljoni lahingukoosseis,
- patül töö pealetungil tema komandopunktis,
- pataljoni sidevõrk,
- kuulipildujate kompanii ja tema juhi töö pealetungil,
- pataljonile juure antud kahurväge ja selle juhi töö,
- pioneeride ja teiste tehniliste abivägede töö pataljoni pealetungil,
- pataljoni lahinguvõor,
- pataljoni pealetungi üldine lahingupilt, niivõrra kui see üldse on vaadeldav praegusaja lahingus.

Kõiki neid elemente tuleb õppida tundma mitmesugustel lahingufaasidel, nimelt: pataljoni hargnemisel, lähenemisel, kallaletungil, rünnaku läbiviimisel.

Nagu siit näeme, uusi küsimusi on rohkesti. Ja nad kõik on niivõrra elulise tähtsusega, et ainult väga hea õppuse organisatsiooni juures nad suudetakse läbi töötada enam-vähemgi rahuloldavalt.

Maastiku valik ja pealetungi kava.

Nii õppetöö juht kui tegutsev pataljon ja pealtvaatajad toimivad maastikul. Maastik on muutunud seega sarnase õppetöö juures hiigla auditooriumiks, mille omadused kas soodustavad või takistavad õppetööd. Järelikult maastiku valikust oleneb palju, mispärast seda tuleb toimetada erilise hoolsusega.

Põhimõtteliku tähtsusega on, et demonstratsioonideks valitaks enamivähem lahtine maastik, kus on olemas mõnedki head vaatluspunktid, mis võimaldavad ülevaadet ümbruskonnale. Kõige halvem sarnasteks õppusteks on lame, kinnine maastik ilma vaatlusvõimalusteta.

Kaardil valitud maa-ala õppuste juhataja ühes tegutseva pataljoni ja kompaniiülematega isiklikult vaatab läbi ja selle põhjal kohapeal seab kokku pataljoni pealetungi kava.

Viimane asjaolu on otsustava tähtsusega — temast oleneb täielikult järgneva õppuse edu.

Siit välja minnes: määrän kindlaks pataljoni lahingukoosseisu (ka lahinguvõr), sean kokku lihtsa taktikalise oletuse ühes ülesandega pataljonile ja detailselt määrän kindlaks kuidas patul ja temale alluvad juhid oma ülesande peavad täitma. Tuleb eriliselt kriipsutada alla asjaolu, et näitlikkude õppuste läbiviimisel tegutsevatel rivijuhtidel ei ole mingisugust iseseisvust oma manöövri läbiviimisel. Neid ei õpetata ega eksamineerita nüüd, vaid nad muutuvad siin elavateks kujudeks, millede abil õppuste juht demonstreerib seda, mida ta vajab oma ülesande täitmiseks. Siin nad on manekkeenid määrätud auditooriumis — maastikul, mida paneb liikuma õppetöö juhi kõikvõimne tahe. Oleks suur väärsamm, kui see mitte nii ei oleks, vaid rivijuhte lastakse tegutseda nii nagu nemad oma ülesandest aru saavad. Õppuste juhataja ühes õpilastega muutuks siis harilikuks uudishimuliseks pealtvaatajaks, kes on sunnitud nägema seda, mida temale juhuslikult näidata tahetakse.

Kooskõlas antud ülesandega määrän kindlaks oma töökava, milles samuti täpselt informeerin rivijuhte. Selle kava peajooned praegusel juhtumisel oleksid järgmised:

a) Pataljoni lahingukoosseisu demonstreerin, näidates pataljoni ühes juure antud osadega kolonnis tee peal enne hargnemist lähenemiskorda, kuid ettesaadetud julgeoleku osadega. Iga üksus ja juht seisab seal, kus ta vastavalt taktikalistele ja muudele nõuetele seisma peab. Distsantsid normaalsed. Üksteise järgi vaadatakse läbi:

- patul ja tema juures asuv sidepersonal,
- jalaväe ja kahurväe jaotus ja asukoht,
- kuulipildujate kompanii,
- sideosad,
- voor.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata pataljoni voori, relvade, materjali ja varustuse, side ja teiste tehniliste abinõude läbivaatamisele. On tähtis, et õpilased ise näeksid ja selgusele jõuaksid, kuidas kõik need materjalid on pakitud ja asetatud vankritel, kuidas neid järele veetakse ja täiendatakse.

Arvan, et siin, kohapeal, kõiki neid küsimusi valgustades see töö muutub huvitavaks igale õpilasele. Eriti nende küsimuste läbiarutamisel selgub täiel määral sarnase maastikul teostatud näiteõppuse suur tähtsus ja elustav mõju, võrreldes loengutega klassis.

b) Pataljon hargnemisel.

Enne seda näidata ja selgitada: patul tööd, et oma pataljoni laiali viia; luure andmete põhjal vastavate korralduste andmine alluvatele (selle tehnika), tarbekorral isiklik luure ja vaatlus (maastik), ülesanded kahurväele ja tema juhi töö, et kaitsta pataljoni lähenemist, kuulipil-

duja ja kompaniülema luure ja edaspidine tegevus, et oma osadega katta pataljoni hargnemist, sideliinide korraldamine (võimaluse korral telefon ja kaudne side, luues juba nüüd põikühenduse), pioneeride töö kahurväe ja raske kuulipildujate abistamisel, voori jaotus ja asetused.

Hargnemisel pataljon oma osadega asetub nii nagu ta pärast tegutseb lähenemisel. See moment teatud määrani mõjutab seega pataljoni tegevust tervel pealetungil. Sellepärast selle momendi väljaselgitamisel ja läbitöötamisel ei pea mitte ruttama. Juba läbivõetud küsimuste loetlus näitab, et materjali vaatamiseks ja läbiarutamiseks jätkub küll ja küll, kusjuures kõik puudutatud küsimused on võõrad õpilastele: kompanii pealetung neid küsimusi ei sisaldanud.

d) Pataljoni lähenemiskorras demonstreerimiseks pealtvaatajad ase'an valitud vaatluspunkti. Varem kokkulepitud joonel pataljoni liikumise jätan seisma, et ülevaatlikult läbi arutada pataljoni lähenemiskord, juhtide ja voori asukoht. Siin tuleb hoiduda detailidest ja tähelepanu juhtida tõesti ainult sellele, millega veel ei ole tutvustatud kompanii lahingu läbivõtmisel. Sellepärast üksikute rühmade, jagude ja kuulipildujate jälgimisest sihilikult tuleb loobuda, et õpilaste tähelepanu ei valguks mitte laiali.

Õppuse järgnev osa metoodiliselt on eelkirjeldatu kordamine. Pataljoni asumisel kallaletungi lähtealusele uuritakse üldiselt samu küsimusi, mis pataljoni hargnemisel. Kallaletungi lähteala korraldamise tähtsus ja mis selle all mõistame meie, tuleb eriliselt valgustada ja selgitada. Eriliselt tähele panna kuulipildujate kompanii tegevus, et katta pataljoni asetust. Sellele järgneb kallaletungi lahingupildi demonstreerimine vaatluspunkti asuvatele vaatajatele, rünnaku ettevalmistus ja läbiviimine ning õppuse lõpetamine.

Olgu veel kord kriipsutatud alla, et kõigi faaside läbitöötamisel õppuste juhataja alati tegutseb ettenähtud kava järgi. Konsekventselt tuleb piirduda ainult sellega, mis puudutab pataljoni lahingut ja hoiduda kaldumast kõrvale ettemääratud teelt.

Veel üks küsimus nõuab selgitamist, nimelt: e) Kuidas grupeerida pealtvaatajad.

Siin on olemas kaks võimalust: nad kõik koondada ühe juhataja kätte, kellega koos nad vaatlevad ja kes neile annab seletusi, või nad jagada vähemateks gruppideks, ütleme 3-5 õpilast ja iga grupp toimib oma juhataja juhtimisel. Esimene viis oleks tsentraliseeritud, teine detsentraliseeritud õppeviis.

Kogemuste põhjal isiklikult olen otsustavalt esimese tööviisi pooldaja — muidugi ainult niisugustel näitlikkudel õppustel.

Ta annab tähtsaid paremusi, mis õppetöö edukuse seisukohalt on suure tähtsusega, nimelt:

- hõlbustab õppuste ideelist ettevalmistust,
- tagab ideelise ühtluse töös,
- hõlbustab ka õppetöö läbiviimist maastikul. Paljude gruppide olemasolu ühe ja sama nähtuse vaatlemisel ja tarviliku seletuse andmisel teeb töö äärmiselt raskeks ja aegaviitvaks. Sealjuures üks grupp segab teist ja õpilased valguvad maastikul laiali. Rivijuhtide tegevus takistatakse.

- annab tunduva ökonomia tööjõududes, millest meil on suur puudus ja veel suurema ainelise kokkuhoiu, mida eriti meil tuleb silmas pidada.

Kuna meil senika näitlikkude taktikaliste tööde läbiviimiseks nii klassides kui maastikul on moodustatud ikka palju vähemaid õppegrupe, siis ülestõstetud küsimus tuleks küll võtta kaalumisele uue õppeaasta algades.

g) Õppuse üldine läbiarutamine.

See töö on tingimata tarvilik, sest ta paneb nõndaütelda krooni pähe sellele, mis on vaadeldud ja millest kõneldud maastikul.

Läbiarutamise eesmärk on:

- selgitada võimalikke arusaamatusi ja lahendada õpilaste poolt esitatud küsimusi,
- võtta kokku need õpised, mis on andnud töö maastikul.

Kus ja millal üldist läbiarutamist toimetada, oleneb muidugi kohalikkudest tingimustest. Arvan, et parem on seda teha siiski mitte kohe maastikul, kus kõik on väsinud, vaid kodus, auditooriumis pärast väljapuhkamist (ka järgmisel päeval), kus olukord võimaldab rahulikku süvenenud vaimlist tööd.

Üldisel läbiarutamisel kõik mis nähtud ja millest kõneldud maastikul moodustab materjali, mille põhjal õppuste juhataja toob välja need õpised, mida ta tahab sisendada oma õpilastele lõpetatud töö tulemusena.

Konkreetne eesmärk siinjuures on õpilasi viia niikaugele, et nad järgmise ülesande selles küsimuses suudaksid lahendada iseseisvalt ilma jämedate vigadeta.

Tehtud töö tulemused fikseeritakse lühikeses konspektis ja mõnel lihtsal skeemil, mis õppe-

töö lõpul antakse õpilastele, või mis nad valmistavad iseseisvalt.

Kui nüüd lõpuks küsida, missuguseid tegelikke paremusi omab kirjeldatud näiteõppus maastikul, võrreldes hariliku loenguga pataljoni pealetungist või selle käsitlemisega kaardil, siis neid võiks võtta kokku järgmiselt:

- näiteõppus maastikul annab reaalse, loomutruu pildi modern pataljoni lahingukoosseisust, eriti tema käsutuses olevatest materjalidest, tehnilistest abinõudest jne. Ükski skeem või jutustus seda ei suuda asendada enamvähemgi rahuldaval kujul.

- näiteõppustel maastikul filmina pealtvaataja silme eest liigub läbi kõik mis teeb pataljoni, eriti tema ja temasse kuuluvate üksuste juhid. Ka neid tõetruid pilte nende muljete sügavuse ja mõjuvuse mõttes ei suuda asendada ükski jutustus või skeem.

- näiteõppus, kus tegutsevad elavad inimesed normaalsel väljaõppega ja loomutruus olukorras, võimaldab ka õppetöö juhile kontroleerida oma taktikalisi vaateid; ühtlasi kontroleeritakse sellega igasugu eeskirjade norme ja väiteid. Niisuguste õppuste organiseerimisel ikka ja alati selguvad mitmesugused puudused ja defektid väljaõppes, organisatsioonis, tehnilises varustuses jne., mille tulemusena alaliselt kogutakse kogemusi ja õpiseid mitmesuguste eluliste küsimuste alal meie kaitsevæes.

Midagi sarnast ei taktika ega tehnika alal ei anna loengud ja arutused, mis tehakse ainult puhtteoreetiliste materjalide põhjal klassides. Klassis läheb ju kõik libedasti ja ladusalt, siin kõik on võimalik — puuduvad raskused, puudub tegelik konkreetne olukord, mida nii õppetöö juht kui õpilased võiksid realselt tajuda ja vastu võtta oma viie meelega.

Kõigi nende paremuste nimel tuleb kindlasti soovida, et näitlikud lahinguõppused omandaksid kindla koha ka meie juhtide taktikalise ettevalmistuse töös, kujunedes suureks eneseharimise ja enese kontroleerimise abinõuks nii õppetöö juhtidele kui õpilastele.

Vanade eestlaste sõjasadamatest.

Joh. Mey.

Vanad Baltimaade ajaloo uurijad ja samuti ka Eesti ajaloolased oletavad, et umbes 700 aasta eest või varem olnud vanadel eestlastel mingisugused sõjasadamad. Selle oletuse ajalooliseks aluseks on Saaremaa piiskopp Hindreku poolt 1254 välja antud kiri, milles ta Saaremaa

piiskopkonna munkade ja orduvendade vahel meie saarte ja vetealaid jaotab (Bunge, Urkunderbuch MMDCXXXVI).

Nüüd, XX sajangul, kus eestlastel jälle priius ja oma sõjasadamad ning sõjalaevad, oleks meie meremeestele ja teistele asjast huvitatuile väga

huvitav teada, kus need ja nimelt just see sõjasadam, mida piiskopp Hindrek nimetab, asub ja missugune võis see olla.

Ajaloolased Holz mayer, Hurt, Prants j. t. on seda küsimust ainult pealiskaudselt, niütelda möödaminnes puudutanud, ilma et oleksid ligemalt asjasse süvenenud. Nad on mingil põhjusel arvamisele tulnud, et vanade eestlaste sõjasadam, millest räägib piiskopp Hindrek, asunud Matsalu lahes Kividepää juures, ja nimelt Porimäe lähedal. Kuid isikut, keda küsimus sõjanduslistest ja merenduslistest küljest huvitab, ei rahulda need pealiskaudsed ja puudulikud arvamised, vaid ta katsub leida argumente, mille põhjal saaks küsimusele rohkem selgust luua. Sellepärast tuleb ligemalt uurida: kas oli Matsalu laht üldse kohane vanade eestlaste sõjasadamale, ja kas vastab oletus, et sadam siin asunud, ajaloolistele andmetele.

Piiskopp Hindreku asjakirja 1254 a. ja teisi vanu andmeid uurides võib oletada, et vana sõjasadam ei asunud mitte Matsalu lahes, vaid kuskil teisel. Selle väite põhjendamiseks toon siin mainitud asjakirja ladinakeelsest sisust tõlgitud asjasse puutuva väljavõtte ja andmeid muudest vanadest kirjadest. Asjakiri räägib mjuuseas järgmist:

„Et orduvennad meiega mitte kokku ei leppinud, oleme rahumõtte pärast heatahtlikult neile piirimaal (*in marchia*) lossi lähedal, sisepool keskpiiri, kaks mõisat määranud, muidugi täie õigustega ja *Cippe* mõisas $4\frac{1}{2}$ adramaad. Vendadele oleks sünnis, kui meie jagu samas mõisas saaks õiendatud, samuti nagu meie maksvaks peame, kui vendade jagu õiendatakse. See õigus peaks meil ka saare kohta olema, mida nimetatakse *Saast*, meie (aga) loobume sellest. Ja saar, mida nimetatakse *Mone*, saavad vennad täiesti (omale). Ja meie saame (sealt) omale 50 adramaad, seda võtame meie lepituseks vee-randi osa eest, mida samast saarest pidime vendadele üle andma.

Ka saar *Dageyden* on meie ja vendade vahel niiviisi jaotatud, et keset rannikut, mida nimetatakse *Solavenn*, peab olema piiride jaotus (piiriks) meie ja vendade vahel (see on) *Carise* ja *Poide* meeste vahel. Samuti jäävad mõlemad ojad *Carise* meeste osaks ja järv (*stagnum* — saarte vahene meri), mis selles osas. Järv (meri) aga, mis teisest osast on, langeb *Poide* meestele ja *Poide* meeste piirid saavad olema suure kivi juures (*ad magnum lapidem*), kus asub sadam, mida nimetatakse *Sottesatkema* (*Sottesattema*). Samuti ulatuvad *Carise* meeste piirid kuni sadama otsani, mida nimetatakse *Sarvo* ja nemad saavad ka kaks saart, millest üks kutsutakse *Oryocko* (*Oryock*) ja teine — *Ronku* (*Rauky*). Aga teised ümbruses olevad

saared langevad *Poide* meeste omaks (ja) uue sadama ümbruses, mida nimetatakse *Pilayasari* (*Pylayasari*)“.

See asjakiri tõendab, et:

1) Piiskopid ja orduvennad olid eestlastelt oma alla võetud maade ja vete jaotamisel vastolus; igauks tahtis äravõetud ja jaotamisel olevast alast rohkem oma võimu alla saada. Lähkumine olid koguni nii suured, et Saaremaa 1234 a. tuli loosiga välja jaotada (Russwurm, Eibofolke, 1855). Nähtavasti ei olnud orduvennad loosimise tagajärjega rahul ja nõudsid rohkem, piiskopid aga, kes siin varem täielikud peremehed olid ja endil arvasid olevat rohkem õigust maa valitsemiseks, ei olnud nõus oma käest maad ära andma. See mitmesajaaastane võimu oma kätte kiskumine kahe valitseva kihi poolt viiski lõpuks n. n. Liivimaa riikide liidu langusele.

2) Asjakirjas nimetatud loss oli arvatavasti Lihula, *Cippe* on Kividepää mõis, *Saast* — Saastma neem, mis tol ajal saar oli, *Mone* — Muhusaar, *Dageyden* — Hiiumaa, *Solavenn* — Soela väin, *Caris* — Karja kihelkonna ümbruse piirkond, *Poide* — Põide piirkond. Kaks oja Hiiumaal olid arvatavasti praegused *Jausa* ja *Suuremõisa* jõed. *Järve* all mõisteti arvatavasti saarte ja mandri vahest sisemerd ehk *Muhu*, *Hiiu* ja *Soela* väina vete ala (Hiiväinaks kutsuti vanasti praegust Kassaare lahet Hiiu- ja Saaremaa vahel, Soela väinast kuni Muhuni). *Sottesattema* tähendab kahtlemata sõjasadamat. *Sarvo* on Sarve nina, kus tol ajal samanimeline sadam asus, *Oryock* on praegune Kassaar ja *Rauky* — Reigimaa, mis asub saarena Kassaare ja Hiiumaa vahel. *Pylayasari* on Pihlalaia saar ehk Pihla laid.

3) Piiskopp Hindreku käsualused mungad asusid Karjal, orduvennad — Põidel; ta nimetas neid „Karja ja Põide meesteks“ ja nende meeste vahel jaotas piiskopp Hiiumaa ja Muhu väina veed ühes siin asuvate saartega.

4) Munkade ja orduvendade vahel jaotatud alade läänepoolne piir ulatus põiki üle keset Solea väina, arvatavasti Sõru külast Pamma ninani, jättes Pihlalaia ja Pihla sadama orduvendadele ehk „Põide meestele“. Põhja poole läks siit piir välispoolt ümber Kassaare kuni Soonlepa lahte, kus vist Sarve sadam asus. Siit pöördus piirijoon arvatavasti läbi Hiiumaa soiste madalikkude kuni põhjarannale Mudaste küalani (Laakmanni kaart, Geschichte Liv-, Est- und Kurlands 1924) või läänerrannale Öinigu küalani

(Lövis of Menari kaart, Seraphim, Baltische Geschichte 1908). Läänepool seda piiri olevat saarte vahelised veed ja Soela väina lääneosa ning pool Hiiumaad said seega mungad ehk Saaremaa piiskopkond omale.

Munkade ja orduvendade vahel 1254 a. jaotatud maade piiri kaart.

5) Idapoolne piir orduvendadele jaotatud alast pidi minema Saastma ja Metsküla vahelt läbi, sest piiskopp Hindrek loobus Saastma saarest orduvendade kasuks. Lihula ja Saastma vahene maa-ala oli neile piirimaaks, mille üle vaieldi ja kaubeldi. Siit läks piirijoon üle Matsalu lahe, puudutades Kividepää mõisa maid ja pööras siis läbi väina ümber Ranna-Läänemaa ja läks Haapsalu lahet poolitades Noarootsi ja mandri vahelt läbi merde. Noarootsi ja mandri vahel oli tol ajal laevatav salm ehk meresilm ja Noarootsi moodustas saare.

Seda piiri suuna võib oletada mainitud asjakirja põhjal, kus öeldakse, et teised ümbruses olevad saared, seega ka Vormsi ja Noarootsi anti orduvendadele. Vormsi ja Noarootsi kuulusid vanal ajal üldse Saaremaa alakonna (Eysysseli) külge ja olid Saaremaa adramaade üldarvus (3000) ühes arvatud (Russwurm, Eibofolke 1855 ja Friebe kaart). Ordumeister Volquin olevat 1228 a. Haapsalu lossile aluse pannud. Tolkorral oli siis Haapsalu ümbruse ala ja arvatavasti ka Noarootsi ja teised saared orduvendade valitsuse all ja ka pärast seda (1234 a.), kui Läänemaa Saaremaa piiskopkonna omaks sai, oli piiskop Hindrek orduvendade pealekäimisel ja nõudmisel sunnitud saari 1254 a. ordule jätma. Mõni aeg hiljem oli aga Haapsalu ümbruse maa-ala saared jälle piiskoppide käes, sest Saaremaa piiskop Jacobus kinnitab 1294 a. Haapsalu linnaseaduses ümbruses elavate rootslaste õigused (Bunge

arhiiv III). Mainitud rootslased olid arvatavasti Noarootsi ja Vormsi elanikud. Ajaloos tuleb Vormsi nimetus esimest korda ette piiskopp Veinrich'i poolt antud eraõiguses privilegio 1391 a., kuid selles ei ole elanikkude rahvus märgitud (Urkunderbuch C. 1.). Samal aastal nimetatakse esimest korda ka Noarootsit.

Orduvendade käes oleva Muhu väina alakonna piir ulatus 1254 a. suure kivi juure, kus asus sõjasadam. Lähemalt uurides leiame, et Saastma lähedal ei ole mingit suurt kivi. Porimägi moodustab ainult kividega kaetud künka. Kungast peetakse Rootsi kuninga Yngvari kalmuks, kes siin eestlastega lahingut lüües langenud ja siia maetud (sellest loodan edaspidi pikemalt kirjutada). Seega ei tule Porimägi mitte 1254 a. asjakirjas mainitud suureks kiviks arvata, ka ei leidu siin kohanime, mis oleks identne sõjasadamale. Matsalu laht ei vasta üldse vanaaegse sõjasadama kohale, sest siin puuduvad tarvilikud väljakäigud peale ühe — lahe suu. Sõjasadam pidi aga asuma säärasel kohal, kus mitu

väljakäiku ja kust pealetungiva tugevama vaenlase laevastiku eest võis hädakorral teist teed kaudu oma laevadega välja pääseda; samuti ei olnud siin ranna lähedal mingit kantsi, mille varjul oleks sõjasadam võinud tegutseda.

Nagu öeldud, orduvendade alakonna piir Muhu väina vetes läks Noarootsi ja mandri vahelt läbi. Siin Noarootsi kagurannal asub kitsas liivane Võnnusaar, ligi 3 km pikk ja 350 m lai. Uuemal ajal on saar poolsaareks kujunenud, sest ta on kitsa maakaelaga Noarootsiga ühendatud. Võnnu saarel asub praegu suur kivimürakas, mis varem ligi 5 m kõrge olnud (veepinnast 6 m). Kivi on hiljem külma

Suur kivi Võnnu saarel, vaade lääne poolt; tagaplaanil Lääne-Nigula kiriku torn.

või muu looduse elemendi mõjul põiki poolviltu lõhkenud ja pealmine osa libamisi kivi kõrvale alla kukkunud. Lähedal teisi suuri kive ei leidu. Ta moodustab seega silmapaistva ja tähtsa maamärgi lagedal liivasel saarel. Ümbruskonna elanikkudele on kivi hästi tuntud

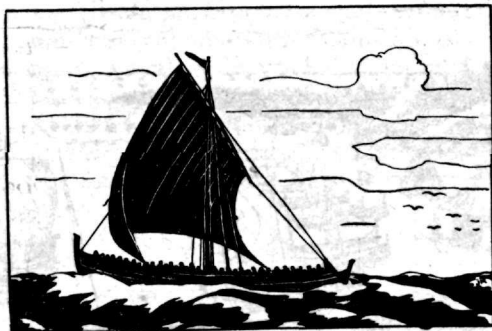
ja nimetatakse teda väga vanast ajast saadik „suureks kiviks“. Russwurm (Eibolfke I 1855 a.) nimetab teda ka „Suur kivvi“ (grosse Stein).

Võnnu saare ligidal, 2½ km läänepool, Noarootsi rannikul asuvad Tahu küla ja mõis, mis varem nimetatud „Sottenäs“. Ka praegu nimetavad sealsed rootslased kohta Schottanäs, Schodanäs. Russwurm leiab, et sõna „skot“, mis hääldatakse kui „schot“, tähendavat ranna-rootsikeeles nurka. Soome keeles aga tähendab „sota“ — sõda. Mina arvan, et nimetus „Skotanas“, „Schotanäs“ on soome-eestikeelest pärit, sest kohalised rootslased on ajajooksul rootsi keelde võtnud ka teisi vanu eestipäraseid kohanimesid, mida eestlased praegu uute nimetustega nimetavad, nagu Hiiumaal Dagerort, Tagerordt, Tackerorth, mis olevat Russwurmi järele tekkinud eesti sõnast „taga“. Võib olla nimetatigi vanasti kohta „taganina“, taga-ots“, sest koht asub Hiiumaa tagapoolsel, s. o. äärmisel läänepoolsel otsal. Eestlased on aga võtnud vana nimetuse asemele uue — „Kõpu-ots“. Samuti nimetavad rootslased veel teisi kohti meie rannikul omapäraselt, nagu näit. Rannaküla — Raudaby, Sörve — Schvorbe, Sääre — Zerel, Lehtmanina — Levtlendd jne.

Seega on võimalik, et ka sõnadel „skot“, „schoda“ on eesti sõnaga „sõda“ ühist ja tähendaks siis schottnäs — sotanäsä, sõjanäsi, sõjakungas, sõjaneem. Nendel põhjustel oletan, et siin nimelt asus vanade eestlaste sotasatama (soomek.) ehk sõjasadam, mida piiskopp Hindrek omas kirjas veidi moonutatult Sottesattema nimetab. Pärast seda, kui maa võõraste võimu alla langes, kaotas „sotasatama“ muidugi oma tähenduse ja olemuse ning kohta hakati sellepärast hiljem lühidalt sotanäsäks hüüdma.

Geoloogiliselt on maapind siin ajajooksul märksa tõusnud. Prof. Grewing (Sitzungsbericht der gelehrten estnischen Gesellschaft, 1884) ütleb, et Rootsis tõuseb maapind saja aasta jooksul Botnilahe ääres Piteås (65°20' N.l.) — 1,15 m ja Kalmarsundis (56°40' N.l.) — 0,15 m. Kui maapinnatõus paralleelselt ka Eestis samal määral sünnib, siis tõuseb Noarootsis (59° N.l.) maapind saja aasta jooksul umbes 0,4 m ehk 700 aasta jooksul on ta tõusnud 2,8 m. Selle järele pidi Haapsalu lahe sügavus vana sõjasadama kohal 700 aasta eest — arvesse võttes suurt ümmistust, mis siin setetega on sündinud — vähemalt 5 m sügav olema. Seda sügavust oli küllalt tolleaegsete sõjalaevade süvisele. Võnnu saar oma praeguse 1 m kõrgusega oli siis veelune leetseljandik, millest ainult mainitud suur kivi umbes 3 m veest välja paistis.

Haapsalu laht ehk n.n. viik on ajalooliselt tähtsam koht meie rannikul. Selle järele nimetatakse Läänemaad veel praegugi võõras keeles Wik, Wiek, Wyk, ja see nimi on väga vana. Juba 1185 a., kui Rootsi prints Erik oma laevadega Eestis rüüstamas käis, nimetati kohta Pike, teiste vanade käsikirjade järele Vikum. Kuninga Valdemar II maaraamatus (*Liber census Daniae*) kutsutakse Läänemaad Rotalewich. Vana skandinaavlaste kuningas Frotho olivat siin juba meie ajaarvamise esimestel aastatel või varemgi veel röövkäikudel käinud ja Rotala (Ridala) linna hävitanud (*Saxonis Grammatici hist. Danicue*). Vanade eestlaste röövkäigud, mida nad sagedasti oma laevadega Rootsi ja Daani ette võtsid ja üldse nende poolt toime pandud mereröövimised ja võõraste laevade hävitamised Läänemerel kutsusid esile skandinaavlaste sõjakäigud meie maale ning eriti Haapsalu lahe ümbrusse, sest siin asus mereröövlite-eestlaste pea-pesapaik.

Vanade eestlaste sõjalaev.

Praegune Tahuküla (Taguküla (?)) ranniku ala Haapsalu lahes oli eestlastele kõigiti soodus koht sõjasadamale. Väljakäiguks oli siin 3 teed: Noarootsi ja mandri vahene salm, Voosi kurk ja Rohuküla ning Hestholmi vahene kitsus. Tuli ühest küljest vaenlane oma laevadega peale, siis mindi teisest küljest takistamata välja ja viidi laevad vaenlase eest teisale varju. Vanad eestlased olid hästi väledad ja osavad oma laevadega vaenlase ülevõimu eest kõrvale pääsma, mida võib oletada sellest, et ajalugu ei räägi, et võõrad oleksid eestlaste laevu kusagil meie rannikul kunagi kätte saanud; laevad lasti pigemini merepõhja, aga vaenlase kätte neid ei jäetud.

Sõjasadam pidi asuma kindlustatud kantsi ligilähedal, sest kantsis peeti vahikorda ja hoiti alal sidet ümbruskonnaga. Selviisil saadi alati valvel olla ja vaenlase liginemisest õigel ajal teada anda. Kantsi viidi ka varjule vaenlase maalt või laevadelt riisutud saak ja vangid. Kants oli üldse laevadele toetusepunktiks. Ka Haapsalu lossi kohal olevat asunud vana eestlaste kants (Russwurm).

Arvatavasti asusid ka teiste mereäärsete kindlustatud kohtade ehk kantside juures või lähedal sõjasadamad. Vanade saarlaste tähtsam sõjasadam võis asuda Väikeses väinas, Saaremaa ja Muhu vahel. Siin oli selleks väga soodus ja varjatud koht, sest siin lähedal asusid nende maalinnad ja kantsid nagu Linnuse ja Põide. Samuti pidi ka Tallinna juures sõjasadam asuma. Siin Toompea mäel oli vanade eestlaste kindlustatud koht Lindanisa*) (*castellum Lyndanisse*), mis neile normannide ootamata kallaletungimise puhul heaks kaitseks oli ja kus nad oma mereröövliite poolt kokku veetud saagi ja varanduse ladukoha pidasid (Jordan, Die Stadt Reval zur Zeit der Herrschaft der Könige von Dänemark, 1863). Sõjasadamaks oli hästi soodus koht praegune miinisadama Paljassaarepoolne sopp. Arvatavasti

Vaenukärgult sõjasadamasse tagasi tulev laevastik.

käis vanal ajal Paljassaare ja Kopli vahelt läbi laevate, mille põhjendamiseks oleksid laevakaare tükid, mis siin süvendamise tööde juures 1916. a. merepõhjast liiva seest 5 m sügavusest välja tulid (aut). Paljassaare (Bloekarl), vist Suur-Paljassaare, nimi tuleb esimest korda ette ühes reisikirjelduses 1270 a. (Inland, 1852) ja ta olnud varem ajal metsaga kaetud (Russwurm). Arvesse võttes maapinna kerkimist oli saar siis küll hoopis väiksema piiriga kui praegu. Saare mets oli sõjasadamale muidugi heaks varjuks merepoolt küljest. Maha arvates liiva ummistust, mis siin aastasadade jooksul saare ja mandri vahelist kitsust madalaks on teinud, võib oletada, et vee sügavus oli selles kitsuses tol vanal ajal vähemalt 5—6 m. Seega võidi vaenlase poolt kallaletungimise kor-

*) „Lindanisa“ on arvatavasti võõras nimetus. Kui vanad eestlased oma kantsi siin tõesti sellekõla- liseks nimetasid, siis võis see olla pigemini „Linnanäsi“, s. o. linnaküngas, näsi — Klippe, Holm (Viedemann).

ral sõjasadamast kahest küljest välja pääseda ja Tallinna lahest üldse kolmest küljest. Seda tegidki arvatavasti eestlased oma laevadega, kui daanlased Tallinna kallale ilmusid (1219), sest ajalugu räägib, et daanlased võitnud Lindanisa kantsi ja lõhkunud selle maha, aga et nad ka eestlaste laevu, mis tolkorral igatahes ka siin sadamas viibisid, oleksid kätte saanud, ei ütle ajalugu sõnagi. Kaugemale minevikku pilku heites ja kui „Kalevipojale“ pisut ajaloolist väärtust anda, siis võiks oletada, et traditsiooniline eestlaste ristleja „Lennuk“ siin vanas sõjasadamas ehitati ning varustati ja siit „Sädemete saarele“ ja tagasi purjetas.

Vanaaegset sõjasadamat tuleb muidugi teisiti ette kujutada kui praeguseid sadamaid. See pidi olema looduslikult saartega ja neemede- ga varjatud merekäär, kust mitmest küljest võis välja pääseda ja kus küllalt ruumi oli suuremale hulgale laevadele purjede all manööverdada või lähedalt ankrus seista. Laevad ei seisnud navigatsiooni ajal mitte kõik korraga ühes sadamas, vaid nad oli väikestena laevastik- kudena 5—10 laeva koos mööda ranniku äärt laiali oma varitsemisepaikadel, kust kohe välja läksid, kui mõni võõras laev või laevastik merel silmapiirile ilmus. Kui loodeti võõraste laevade üle võitu saada, siis tungiti kallale ja riisuti need puhtaks ning pöörduti röövitud saagiga ja vangidega tagasi sõjasadamasse, kus saak lähedal- olevasse kantsi varjule viidi. Vagusa ilmaga ja kui röövitud laevad mitte väga kaugel merel ei olnud, võeti need pine (vedu köie) otsa ja sõuti ehk purjetati sadamasse, või neile pandi juba vangivõetud meeskonna asemele omad mehed ja mindi purje all sadamasse. Siin seati laevad uuesti korda, varustati meeskonnaga, relvastusega ja toidumoonaga ning paigutati siis oma laevade hulka, kus need järgmisel korral üheskoos jälle röövsoitule läksid. Niiviisi uuendati ja täiendati oma laevastikku võõraste laevatuüpidega, sõdimise abinõudega ja relvastusega ning meeskondi harjutati võõraste taktikaga; võõrailt ära võetud laevade tüübi järele, mille konstruktsioon võis olla täielikum, ehitati ka oma uued laevad. Seega ei võinud vanade eestlaste ja teiste tolleaegsete ülemere- rahvaste laevade tüübi ja taktika vahel üldse väga suurt vahet olla. Ei olnud aga võimalik röövitud laevu merelt sadamasse tuua, siis pandi neile lihtsalt tuli otsa, või raiuti augud kerosse ja lasti põhja. Varitsemisel olevad laevad võisid soodsa ilmaga ka kaugemal merel ristelda ja seal saaki oodata, kasutades vaba aega kalapüügiks või hülgaküttimiseks. Pandi toime sõjakäik teistesse maadesse, nagu Rootsi ja Daani, siis moodustati suurem laevastik ja määrati selleks suuremad ja tublimad laevad, mis olid kohased kaugemere-sõiduks. Säärases laevastikus peeti harilikult 15—20 laeva, täht-

sal juhtumusel ja kui rohkem laevu käepärast oli, võis nende arv tõusta kuni 100-ni ja rohkem. Ka võõrastes laevastikkudes, mis meie vetes liikusid, oli harilikult umbes sama arv laevu. Nii oli piiskopp Alberti laevastikus, kui ta 1200 a. kevadel Väina jõkke purjetas, 23 laeva ja saarlastel oli Visby lahingus Albertiga võideldes 1203 a. 16 laeva (Läti Hindrek). Ei ole tõenäollik, et, nagu Läti Hindrek kirjutab, saarlastel olnud igal laeval ainult 30 meest, s.o. kokku 480 meest kogu laevastikus. Säärase väikese arvu sõduritega ei oleks saanud nad perekas Daanis, kus sedakorda riisumas käidi, kaasatoodud suurt saaki kokku riisuda. Väikestel laevadel, millega saarlastel näiteks Väina ja Koiwa jões sõidimas käisid ja mis Läti Hindrekule võisid siin silma puutuda, oli ehk küll ainult 30 meest, kuid suurematel pidi vähemalt 80—100 sõdurit olema. Seega oli saarlastel Visby lahingus ja Daani sõjakäigul tolkorral arvatavasti poolteisttuhat sõdurit laevastikus. Eestlased oma röövkäikudega Rootsi ja Daani olid igatahes väga jultunud ja kardetavad. Neil olnud 1170 a. koguni Ölandi saarel kurelastega seltsis mere-röövimise keskpunkt ja hästi kaitstud „röövlipesa“, kus muidugi ka nendel sõjasadam oli, mille hävitamiseks oli tarvis välja saata Daani kuninga Valdemar I tugev laevastik, kes raskest võitlusest võitjaks jäi ja viimase kui mehe maha löi. Kuid sellest hoolimata röövisid eestlased oma laevastikuga ühes kurelastega 17 aastat hiljem (1187) Rootsi tähtsa linna Sigtuna paljaks ning andsid selle tuleroaks. (Sieslack, Geschichte der Ostseeprovinzen 1879).

Teemi juure tagasi tülles võib oletada, et talveks koondati kõik ümbruse laevad sõja-

sadamasse, kus neile tehti tarvilik remont ja seati korda tulevaseks navigatsiooniajaks. Suuremaid tehnilisi abinõusid neil selleks muidugi ei olnud; puudusid hellingid, dokid jne. Kaldal võisid olla ainult kitsad lautrid, kus laevad küljeli tõmmati ja põhjaalt parandati ning tõrvati. Väiksemad laevad tõmmati aga remondiks taliseks seisuaajaks püstvinna (*capstani*) abil täiesti kuivale kaldale, kus parajas kohas ka uusi laevu ehitati. Sadamakaldal võisid asuda ka tarvilised laevaehituse hooned — sepišed, nagu puusepa, raudsepa, takluse ja purjesepa ning tõrva- ja pigisoojendamise kojad, samuti pidid asuma kohal ka laevaehituseks välja valitud puumaterjalide tagavaralaod ja köiekeripuud (*ropery*). Sõjasadama koht pidi olema metsaga või kõrge kaldaga ümbritsetud, nii et sadamahooned, laevade mastid ja purjed merele ei paistnud. Minki korraga suurema hulga laevadega merele ettekavatsetud riisumist toime panema, siis koondati kaugemal viibivad laevad parajaks ajaks sadamasse, kus neid enne väljasõitu tarviliselt varustati; laevad koondati ka siis sadamasse või oma kantsi lähedale, kui kalalaitungiva vaenlase laevu nähti merel liginevat. Laevade kokkukutsumist toimetati kiirelt signaliseerimise ehk märguandmise abil. Selleks tarvitati peaaesjalikult suurt märgutuld ja kõrget suitsu; tuleleegid pidid ööl niivõrd kõrge olema, et paistsid üle metsade ja kõrgete kallaste.

Seega võib ülaltoodud andmete põhjal küll oletada, et eestlastel vanal ajal sõjasadamad olid ja et piiskopp Hindreku 1254 a. asjakirjas nimetatud sõjasadam asus Haapsalu, aga mitte Matsalu lahes.

Sniperite ettavalmistamine.

A. R ä ä k.

V. „Sõdurid“ nr. nr. 19 ja 20/21 — s. a.

Inglise väes.

Inglise armeede sniperite koolid valmistasid ette instruktoreid-sniperid, mispärast sinna saadeti ka ainult valitud laskureid. Peale armeede koolide olid olemas veel korpuste ja diviiside koolid. Alamal järgnev puutub ainult armeekooli tegevusse. Koolis tõsteti sniperite laskeosavust keskmiselt 30—40%. Sarnase hiilgava edu päätingimuseks oli tihe koostöö õpetajate ja õpilaste vahel, üksteise täielik mõistmine.

Iga kursus algas püsside ülevaatusega ja loengutega relvade eest hoolitsemisest. Paljud ohvitseridest avaldasid arvamist (ka meil, A. R.), et parem õppeviis seisab hästi paljus laskmistes

750—900 sammu kauguselt. Neile oli kaunis raske selgeks teha, et optilise sihikuga püssi ainukene väärtus seisab tema tõhukuses, ja püss kaotab ruttu oma väärtuse, kui temast palju lastakse ja ka ilma parim laskur ei saavuta kulunud püssiga mingit nimetamiseväärset tagajärge. Seepärast oli tarvis leida sarnane õppemeetod, kus optiliste sihikutega püsse lahingulaskmiseks võimalikult vähe tarvis. Iga õpilane tõi kooli tülles kaasa peale optilise sihikuga püssi teise, mis varustatud harilikult sihikuga. Kuni õpilane ei tõendanud oma laskeosavust harilikult sihikuga püssist, oli tal optilise sihiku tarvitamine keelatud.

A-S. Balti Puuvilla ja Sindi Kalevivabrikute ladu

Tallinnas, Suur Karja tänav 13

Kõnetr.: juhatus—24-66; üldine—2-41; kalevi jaoskond—31-02; arveosakond—31-58.

Igasugu pleekimata puuvillariide müük, nagu: bjas, sarge, mitkal, barhi, marlid, lõimed ja vatt kui ka lina- ja purjeriie.

Samuti müüb ladu ka oma vabrikus ümber töötatud (pleegitud) mitmesuguses headuses pesuriidet ning rikkalikus mustrite valikus igatseltsi bluusi- ja kleidiriideid, kui ka satääni, põlleriideid ja pearätikuid.

Kaleviosakonnas suures valikus igatseltsi villast riidet, odavamad ja kõige kallimat, samuti ka villaseid tekke ja suurrätikuid.

Peale selle Eesti Niidimanufaktuuri õmblusniit kõigis numbrites.

Müük ainult suurel arvil.

Müük ainult suurel arvil.

Suuremaks raskuseks oli inglastel õpetamise juures see asjaolu, et optiline sihik enam-jaol püssidest oli kinnitatud mitte raua pääle, vaid vasakule küljele. Sarnane asetus mõjus esiti tabavusele, teiseks olid nad kasutatud riistad laskmisel teraskilpide laskeavadest, kui opt. sihik jäi ilusasti kilbi taha ja näitas ainult kilbi vasakut äärt. Sakslased sarnast viga ei teinud.

Kooli peamine ülesanne oli: ette valmistada häid laskureid mitte üksi lasketabavuse, vaid ka kiiruse suhtes. Üksiklaskmistega tehti kindlaks iga laskuri individuaalsed vead, milleks laskmisel tarvitati ainult kujusid, kõige-rohkem kunstlikke päid, milliseid kanti kaevikus sammu liikumise kiirusega.

Tegevuskiirus on peamine nõue sniperilt. Võistlused kiiruse alal arenesid äärmuseni. Iga kursuse lõpul pandi toime võistlused valitud ohvitseride ja sõdurite-õpilaste gruppide vahel.

Laskmistel läks laskur alati ise oma tabamusi vaatama. Iseäranis optilise sihkuga laskjal on tähtis ise näha oma tabamusi, aga mitte lasta neid endale signaliseerida, mis tihti kaunis ebatäpne.

Pääle kaheksapäevast laskekursust hari-likkest püssidest läksid paremad laskurid üle laskmisele optilise sihkutega püssidest.

Laskekunst on sniperile kõigetähtsam. Häa vaatleja ja piilur, olles nõrk laskur, jääbikkagi nõrgaks sniperiks. Teiseks tähtsaks õppealaks sniperil on vaatlemine. Ehitatakse kaks roobiti kaevikut 450—600 sammuga kaugusel. Õpilased oma teleskoopidega ja päevaamatutega asuvad ühte, kuna teise kaevikusse asuvad paar meest, kes seal demonstreerivad täpselt positsioonisoja kaeviku eluavaldusi. Näiteks ühest kohast lendab kaevikust välja paar labidatäit mulda, teises kohas paistab hetkeks brustveril kiiver, mõnes kohas avatakse teraskilpide laskeavad jne. Õpilased-vaatlejad märgivad kõik oma tähelepanekud päeva- raamatusse, ära tähendades aja ja koha. Vaatlejad tulevad varustada võimalikult võrdsete teleskoopidega. Esimesest päevast tundub vahe ühe või teise vaatleja võimetes. Ühe märkused päevaaraamatus on täiesti täpsed, kuna teise omad puudulikud.

Sarnane süsteem ei anna üksi hääd praktikat teleskoobiga vaatlemises, vaid harjutab ka üles tähendama lühidalt ja selgelt kõike, mis märgatud vastaskaevikus. Kolmas sniperi õppeala on luure. Õppused päeval ja ööl.

Öösel tarvitatakse vaatlemiskaevikuid luurkäikude harjutamiseks. Kaevikute vaheline maaala peab kaetud olema lehtritega, traat-tökete jäänustega jne., et anda talle tegeliku neutraal riba ilme. Pääle muu paigutatakse

Vabaduse Risti kavalerid.

Leiniant Arthur Raag.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Arthur Aleksandri p. Raag sündis 21. veebruaril 1893 a. Tartu maakonnas, Raadi vallas. Üldhariduse saanud Tartu Aleksandri gümnaasiumis ja Tartu ülikooli matemaatika-teaduskonnas, mille lõpetas. 1. juunil 1916. a. astus vabatahtlikuna Mihaili suurtükiväe kooli, mille lõpetas I järguga 15. veebruaril 1917. a.; ülendati lipnikuks ja määrati teenistusse noor. ohvitserina iseseisvasse Siberi mortiiri-patareisse; hiljem määrati vanemaks ohvitseriks II. Siberi küti suurtükiväe-brigaadi 2. patareisse. Ilmasõjast võttis viimase patareiga osa lõuna-lääne rindel. 9. juulil 1917. a. lahingus Krevo alevi juures vaenlase raskekahuri mürsu läbi põrutada saanud. Sama lahingu eest annetatud Püha Vladimiri ordu 4. järgu aumärk.

1917. a. detsembril astus Eesti rahvuslikku sõjaväkke ja nimetati I Eesti suurtükiväe brigaadi 1. patareii vanemaks ohvitseriks; ülendati alam-leitnandiks. Saksa okkupatsiooni algul oli Raag sunnitud, nagu teisedki Eesti sõjaväelased, teenistusest lahkuma 5. aprillil 1918. a.

21. novembril s. a. astus 1. Suurtükiväe polku ja moodustas Tartus üht patareid. 14. veebr. 1919. a. nimetati väljapatareii nr. 4. ülemaks ja ülendati leitnandiks, vanusega 8. maist 1919. a. Vabadussõjast võttis nimetatud patareiga osa lõunarindel, kus üles näidatud vahvuse eest temale annetati II liigi, 3. järgu Vabaduse Rist. 28. mail 1920. a. lahkus demobilisatsiooni puhul kaitseväge teenistusest ja arvati reservi. 10. juulil 1925. a. kutsuti Vabariigi Valitsuse määrusel aktiivteenistusse — kaheks kuuks kordamisõppustele.

Major Konstantin Reitel.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Konstantin Reitel sündis 31. jaanuaril 1895 a. Rakveres. Üldhariduse saanud Narva gümnaasiumis, mille lõpetanud. Sõjalise hariduse saanud Elisavetgradi ratsaväe koolis, mille lõpetas 1914. a. Peale ratsakooli lõpetamist määrati teenistusse 20. Soome dragunirügementi. Ilmasõjast osa võtnud kuni 1918. a., mil Eesti rahvuslikku sõjaväkke — Eesti ratsapolku — üle tuli. Ilmasõja lõpetas staabi-rittmeistri aukraadis. Eesti rahvuslikus sõjaväes teenis kuni Saksa okkupatsiooni alguni, mil demobilisatsiooni tõttu teenistusest tuli lahkuda.

Vabadussõja algul astus teenistusse 1. ratsapolku, millega Vabadussõjast osa võttis kuni lõpuni, olles esiti eskadroniülemaks, pärast polguülema abiks. Sai haavata lahingus Kure küla all. Vabadussõjas üles näidatud vahvuse eest annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. Ülendati 24. veebr. 1924. a. kapteniks, vanusega 25. dets. 1913. a., ning 28. nov. 1924. a. — majoriks. Praegu teenib ratsarüg. rügemendiülema abina.

Vabariigi Valitsuse poolt on major Reitel'ile annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist ja tasuta maa normaaltalu suuruses.

.....
Viibis Suurtükiväe inspektori käsutuses Jägala kahurväe laagris kuni 10. septembrini 1925. a.

Peale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti on leitnant Raag'ile veel Vabariigi Valitsuse poolt annetatud 40 tuhat marka rahalist autasu, priikool kuni kõrgema kooli lõpetamiseni ja Vabadussõja mälestusmärk. Vene väest on Raag'il Püha Vladimiri ordu 4. järgu aumärk.

sinna mõned õlest „laibad“, kellel taskutesse pandud sõdurite raamatukesed, dokumendid ja teised asjad, mis näitavad, kust väeosast „laip“ pärit. Luuraja pidi kõik sarnased dokumendid leidma ja ära tooma. Luurkäikude õpetamisel tuleb olukord tegelikkusele võimalikult lähendada, mis pole ka eriti raske. Vastapoolses kaevikus asujaid tuleb varustada raketitega. Võistluse saavutamiseks teha igale õpilasele ülesandeks kaasa võtta vaiakene oma nimega, mille ta lööb maasse punktis, kuhu ta luurel jõuab kõige kaugemale. Varsti võib tähele panna, et vaiakesed jõuavad ikka kaugemale, s. o. lähemale vaenlasele ja tähtsamatele kohtadele. Prantsuse rindel tegutsevates Inglise vägedes selgus, et neutraal ribal luuret toimetaval sniperil on hädaohtlikumad silmipilgud: 1) kui ta omast kaevikust välja tuleb ja 2) kui ta pöördub luurelt tagasi, s. o. just ümberpöördumise moment.

Osa sniperi õppustest tuleb läbi võtta gaasimaskides.

Kursuste kestel tuleb vähemalt paar korda toime panna taktilisi õppusi luure alal.

Järgmiseks õppealaks on vaatluspostide ehitamine ja nende kasutamine, millega roobiti läbi võetakse laskmine sniperite pesadest ja harilikust kaevikust maskooritult. Selleks laseb üksik õpilane (parem instruktor) mitmest laskeavast, kuna teised õpilased vaatlevad ja püüavad kindlaks teha, missugusest august lask antud. Lasta laskeavast tähelepanemata hääle vaenlase vaatlejale on kaunis raske ülesanne. Oma asukoha võib ära anda juhuliku liigse liigutusega, tolmuga, helgi või selle väheste suitsuga, mis tekib lasust. Kuival ajal peab laskeavade eelset maad niisutama, et ära hoida tolmu tekkimist laskmisel. Külmal ajal tuleb arvestada suitsu aeglase hajumisega.

Üheks sniperi õppealaks on lennukitele tehtud ülesvõtete võrdlemine maastikuga. Seks tuleb teha ülesvõtte lähemast maastikust, paigutades sinna vastavalt modern sõjale lahingutegurid, või ka ilma, ja lasta õpilasi ülesvõtteid võrrelda tegeliku maastikuga. Seega tutvub igaüks neist iseäraldustega, milledega erinevad arerofotod.

Maskeerimisele tuleb pühendada erilist tähelepanu. Hää sniper peab oskama keskmisel maastikul end nii maskeerida, et terve grupp vaatlejaid ei suuda leida tema asukohta 100' kauguselt. Välisõjas peavad sniper ja vaatleja otsima kaitset vaenlase tule eest kõigepealt maskeerimises, ja alles teises järjekorras kasutama maastiku varjendeid. Kaitsevärvi tarvitamisel peab olema ettevaatlik. Harilik khaki ei sobi igale maastikule (ka meil), ja kui kella 12-ne valgustuse juures on üks värv absoluutselt maskeeriv, võib ta kell 18. sniperi

täielikult demaskeerida. Tuleb arvestada fooniga, valgusega jne.

Silmamõõdulist kaugusehindamist tuleb harjutada tervel kursusel.

Laskeharjutustel tuleb arvestada, et püssi hajumus jääb peaaegu muutmata kuni 2500 lasuni, kuna üle selle juba hajumus tunduvalt kasvab. Iga üleliigne lask lühendab püssi iga. Venelased ongi praegu hädas oma sõjaaegsete püssidega, milledest tehtud astronoomiline arv laskusid. Sniperi püssi tarvitati vahel isegi ainult kuni 500 lasuni.

Toon lõpetades inglasega nende sniperite koolide programmi (armee kool, kursuse kestvus 17 päeva).

1. Relva eest hoolitsemine ja laskmine.
2. Püss (Inglise Enfield, 1914 mudel).
3. Jahi teleskoop.
4. Kaartide lugemine.
5. Luurekäigud.
6. Sihik ja tuule mõju kuuli lennule.
7. Sniperite pesade ja vaatluspostide ehitamine.

8. Optilise sihikuga püss.
9. Sniperite, vaatlejate ja luure kohused pealetungil ja kaitsel.

10. Eelpositsiooni vaatlusteenistus ja teadaannete kokkuseadmise.

11. Pataljoni snipingut juhtiva ohvitseri kohused (läbi võtta ainult ohvitseridega).

Ohvitserid võtavad päale eelmise veel põhjalikult läbi järgmised üksikasjad:

1. Kaartide lugemine ja krokiid.
2. Prismaatilise kompassi tarvitamine.
3. Kaartide suurendamine ja kontuuride joonistamine.
4. Perspektiiv-ülesvõtted.
5. Optilise sihiku materjaalosa, ülesseadmise ja hooldamine.
6. Õpetamise meetod.
7. Praktilised ülesanded.
8. Maastiku tundmaõppimine.

Õised harjutused kõikide õpilastega.

1. Luurekäigud.
2. Liikumine kompassi järele.
3. Kiire liikumine gaasimaskides ja ilma.
4. Sniperite pesade, vaatluspostide asukoha valik ja ehitamine.

5. Õine laskmine vastavalt ilmastikule teleskoopide ja välibinoklite tarvitamisega.

Soomustlääbistavate kuulide tarvitamine, maskeerimine, instruktorite õppemeetodid, harjutused kaartidelugemises, orienteerimine maastikul jne. Õppus kestab vahetpidamata terve kursuse kestvuselt, laskeharjutustest vabal ajal.

17 päevaga teha keskmisest või ka hääst laskurist sniper, pole kerge ülesanne. Ingliseid said sellega hakkama. Usun, mis neil oli võimalik, pole ka meil võimatu.

Sniping meil.

Sniper on eeskujulik üksikvõitleja, kes tunneb oma tööd peensusteni. Sarnaseid mehi leidub küllalt meie rügementides. Nende arendamine ja väljaõpetamine sniperiteks-instruktoriteks oleks lähema tuleviku ülesanne. Seks tarvis ainult tõuget.

Võib kerkida küsimus, kas sniping end üldse ära tasub meie oludes? Seepeale on kõige lihtsam vastus: just meie oludes on snipingul eriline tähtsus. Kolm-neli eeskujulikku sniperit võivad pääletungiva kompanii seisma panna, ja see ongi meil tähtis. Pataljoni sniperite k-do suudab kergesti saavutada paremaid tagajärgi kui sama pataljoni kuulipildujate mass. Selle kinnituseks on palju näiteid Ilmasõjast.

Mis tehtud snipingu arendamiseks meil, teab lugeja ise.

Meie laske-eeskiri annab soodsa võimaluse eeskujulikkude sniperite väljakoolitamiseks. Selleks on mõeldud sääli näpsav lask, iseäralised harjutused parematele sõduritele kui ka iseäralise laskurliigi harjutused optilise sihikuga, mis võrduvad nõudmiste poolest täpselt sniperi võimetele. Üldiselt võib meie laske-eeskirja kasutada tervikuna sniperite ettevalmistamisel.

Ilmasõjaaegsetes inglaste sniperite koolides oli kursuse kestvus 17 päeva, mis tingitud sõjaolukorrast, kuna meie võime seks kasutada ka 170 päeva ja ette valmistada instruktoreid-sniperid ohvitseri ja allohvitseri, kes sõjakorral organiseeriks pataljonides ajanõuetele vastavad sniperite komandod.

Laske-eeskirja § 81. tuleks sisse võtta lause: „laskurid, kes täitnud iseäralisele laskurliigile määratud harjutused hariliku ja optilise sihikuga ja kes sooritanud vastava katse eriprogrammi järel vaatlemises ja luures, nimetatakse snipereiks“.

Programmid seks katseks oleksid ülemaalsed ja sõjainistri poolt kinnitatud.

Igasse pataljoni või vastavasse üksusse tuleb organiseerida sniperite k-do, s. o. kaader sniperite-instruktorite ettevalmistamiseks. Koosseis oleks 1 ohvitser ja 3 allohvitseri, õpilasi kuni 12. Seks tuleb määrata asjast huvitatud (päänõue) ja parim laskur-ohvitser rühma ehk kompanii ülem ja allohvitserid samase välja-valiku järele. Pole tähtis, et just igas kompaniis leiduks allohv.-sniper, pääasi, et neid pataljonis vähemalt kolm.

Mida vähem õpilasi, seda paremad sniperid neist saavad; sellepärast oleks ka arv 12 maksimaalne neljale õpetajale.

Õppus enesest sünniks väljaspool või osalt ka hariliku õppekava piires, osalt isegi vabal ajal. Sellepärast valida ainult neid õpilasi, kes

asjast huvitatud. Pole tähtis, et ta oleks parim laskur kompaniis. Igast keskmisest laskurist saab sniper, kui ta ise asub tööle huvi ja armastusega.

Muret teeb vast optiliste sihikute muretsemine. Selleks peab abi tulema väeosade säästsummadest. Paremini on ohverdada 100.000 optiliste sihikute peale, kui osta 500.000 eest spordiabinõusid, mis kompaniide varaitades seisavad kuni „võistlusteni“. Vähemalt on sest 100.000 reaalse kasu, kuna laos lehavatest spordiabinõudest kellegil kasu pole. (On siis spordiabinõudega väeosades tõesti nii kurb?! Toim.).

Auhindadeks laskevõistlustel tuleb määrata mitte kuldportsigaare ja hõbekatlaid, vaid paar hädalt optilist sihikut, millel kaitseväes suurem praktiline tähtsus, kui mõnel hõbepangil või katlal.

Inglastel on sõjaväes 50.000 optilist sihikut, skaslastel umbes 20.000. Viimastel on kindel sniperite organisatsioon, s. o. iga k. k. jaoks üks sniper, jalgratturite kompaniides igas jaos 2 sniperit. Kompaniis 6 opt. sih. püssi.

Venelased asusid 1924 a. snipingu arendamisele. Kaugele nad just jõdunud pole, kuid algus on tehtud. Igatahes on kindel, et tuleviku sõdades venelastega nende vastased võivad kohata Siberi taigade kütte optiliste sihikutega püssidega.

Sniperite lõpulik organisatsioon lahingtegevuses võiks olla järgmine:

Igas rühmas kaks optilise sihikuga püssi ja 4 sniperit, s. o. igale püssile 2 meest. Töötavad paaris üks laskurina, teine vaatlejana. Seega oleks kompaniis 12 sniperit ja 6 püssi opt. sihikuga. Iga pataljoni peale üks ohvitser-sniper snipingu organiseerimiseks pataljonis ja igas kompaniis 12 sniperi hulgas vähemalt 1 allohvitser*).

Kuivõrd sarnane organisatsioon soodus, ei saa ette näha, kuid nõrgemast kombinatsioonist (s. o. 6 sniperit kompaniis) pole just abi, sest siis on tegevuses ainult 3 opt. sih. püssi kompanii kohta.

Tänuväärne ülesanne snipingu arendamise alal oleks täita meie kaitseliidul. Leidub külluses kaitseliitlasi, kes suudavad omale muretseda mõne korraliku Enfield'i ühes optilise sihikuga. Seks tarvis ainult huvi asja vastu ja sportlist vaimu. Korraldavatel laskevõistlustel väljaantavad auhinnad peaksid olema kaitseliidus hädalt tulirelvad ja optilised sihikud. Malevkondadel on soodus võimalus pidustustega, loteriidega muretseda seks summasid. Kaitseliidu juhatus paneks toime ajutisi kursusi vastavate eritead-

*) Sarnane organisatsioon on umbes kõikides sõjavägedes, kus sniping organiseeritud.

laste-instruktorite (palju neid meil on?) juhatusel optilise sihiku tarvitamise ja üldse snipingu alal, ja olen kindel, see asi tõmbab kaasa, sest sniping on puhtspordilise iseloomuga. Alguks mida varem, seda parem, sest naabritest meie milleski maha jääda ei tohi.

Erimäärustikku snipingu alal pole tarvis, seks aitab meie laske-eeskirjast suuremalt osalt, ja tarbekorral võib kokku seada instruksioonid sniperite ettevalmistamiseks meie olude kohase rahuaegse õppekavaga.

Lennuasjandus ja rahvas.

Mõteldes lennuasjanduse arengut, elustub mälestuses rida aastaid. Mäletan 1910—13 a. vahel Peterburis peetavaid lennudemonstratsioone ja lennunädalaid. Need olid sündmused, mis panid kihama mõlemad Vene pealinnad ja tõmbasid kokku määratud rahvahulgad kaugetest maakondadest. Kes ei käinud siis vaatamas Wrighti, Bleriot't, pärast Utotshkini, Adamovitshi, Poiré'd? Mis sellest, et Wright esimest korda ainult pool silda kõrgele tõusis ja otsekoheselt ehmunud kanana Komendantski aerodroomi taha rappa jooksis; järgmisel lennul kogus ta kokku veel enam sadatuhandeid rahvast. Kui 1913 a. Gaber-Vlõnski Peterburis esimest korda demonstreeris surmasõlme, siis oli Semjonovski hippodroom rahvast otse täis kiilunud. Kõik need määratud tuhanded kogusid ainult selleks, et oma lihase silmaga näha venelase akrobatiksiooni. Olgugi, et lendur tegi oma triki õige suurel kõrgusel ja et ta nähtav oli üle terve linna ning vaevalt võis märgatagi igaüks seda momenti, mil taevafoonil liikuv täpik kukerpalli tegi, oli juubeldus vahetpidamata tormiline. Igaüks arvas enese olevat selle õige nägija, igaüks juubeldas isemoodi ja iseajal. Muu seas vahtis ka mina, suu ammuli, ülles, laskisin oma taskud tühjaks varastada, rõõmustusin ja karjusin, olgugi et sõlme ei märganud.

Ütleme, et lendamine oli tol ajal rabav uudis, et nüüd on ta ju igapäevane asi; niivõrd igapäevane, et äkki ülalt kostuv pörin ei eksita põrmugi üle tänava sammuvat ja oma kergeid jalakesi silmitsevat närvilist neiukest. On's lennukunst oma muljerikka mõju massile kaotanud? Kömu ta vististi küll enam ei tee; meieaja inimest on raske imestama panna. Kuid tundub jõudnud olevat ajajärk, kus ta uuesti võib kütkestada ja vaimustada, seekord juba mitte kömu, vaid tõeliste saavutuste jõuga. Tol ajal oli see suud ammuli avatlev ime, nüüd peab ta võitma meeli ühelt poolt kui järjest enam välja arenev liikumisvahend ja sõjapidamise abinõu, teiselt poolt kui sport. Kui pakub naudingut purjetamine, jahisõit, auto, siis võib seda võrrelda suuremal määral pakkuda ka lennusport. Ka siin võib täiel määral kehakasvatuse, lõbustamise ja võistlemise motiivid aluseks panna, välja töötada süsteemid ja nende käsitamise meetodid.

Ei pruugi siin kordama hakata neid põhjusi, mis tõstavad iga aastaga lendmasina kui areneva liikumisvahendi tähtsust. On olukordi, kus liikumine ka praegusel ajal on mõeldav ainult õhu kaudu — näit. põhjanabale. Meie eneste oludestki teame, et ühenduse pidamine Eesti ja Soome vahel on mõeldav talvel ainult lennu teel. Kuivõrd kaugele on õhutransport edenemas, näitab asjalugu, et juba tõsiselt harutatakse korrapärase õhuhenduse organiseerimist üle ookeani.

Ka riigi sisemises elus hakkab lendmasin leidma järjest enam käsitusalasid, täites sisetranspordi, posti, politseiteenistuse, piirivalve jne. ülesandeid. Araarva-

Iga väeosa saab omal jõul hää tahtmise juures snipingut kõrgele arenemisastmele tõsta ja asjasthuvitatutest pole vist kusagil puudus. Vast leiduks siis lähematel aastatel (praegu neid ei leiduvat) ka laskureid, keda võiksime saata rahvusvahelistele olümpiaadidele.

Väike tõuge kõrgemalt poolt snipingule aluseks, hääd tahtmist väeosades, püsivust ja huvi töös — ja tagajärjed ei lase end kaua oodata.

Mida saavutasid sakslased ja inglased, suudame ka meie — ja vast ehk veel edukamaltki.

mata suure tähtsuse omab lennuasjandus riiklise kaitse kindlustamise mõttes. Tuleviku sõda algab õhus, ülevalt tulevad esimesed materiaalsed ja moraalsed hoobid ja oma lennuvägi on see, kes peab need hoobid vastu võtma, kaitstes mobilisatsiooni normaalset käiku, peletades oma kodust eemale tule, pommide ja mürgise gaasiga ähvardavat vaenlast. Sõjaväe üldine taktika esitab kaasajal lennuväele suuri nõudmisi, millede täitmisest oleneb üldise võitluse käik. Sõjaväe taktikat peab uurima ja õppima veel rahuajal, tähendab on tarvilik oma lennuvägi. Järelikult peaks olema oma lennuvägi ka kaitseliidul, mille lahingutaktika sõjaväe omast palju lahkumise või minna. Soomes on teatavasti ka kaitseliidul oma lennuväeosad.

Riigi otstarbekohasesse kaitseorganisatsiooni peab kuuluma ka vääriiline lennuvägi ja hästi õpetatud ning vilunud meeskond. Kuid puhtmajanduslistel põhjustel ei suuda „kroonu“, iseäranis väikestes riikides, soetada oma jõuga seesugust lennuväge, mis rahuldaks kõiki tarbeid tuleviku sõjas. Siin on nimelt tarvilik laiemate hulkade poolehoidu ja toetus.

Hää lendmasin, arvestades suurust ja muud omadusi, maksab praegusel ajal 4—6 miljoni Emk. Kuid masinat üksinda on vähe — ta nõuab vahetpidamata korrashoiu kulusid, nõuab vilunud meeskonda (lendurit, motoristi), amortiseerub juba seismisega ja teenib keskmise töörohkuse juures kõigeenam 3—4 aastat. Need lisakulud (juurde arvatud põletis- ja määrdeained) teevad välja miljonid. Suurendame meie lennukite arvu, siis suurendame ühes sellega ja palju suuremal määral ka muud kulusid. Juba üheainsa lenduri väljaõpetamine maksab keskmiselt umbes miljon marka.

Siin peab seltskond appi tulema. Mitmes riigis, näit. Prantsusmaal, Saksamaal, Poolas, on loodud rida organisatsioone, kellede ülesandeks on lennuasjanduse propageerimine ja toetamine. Asutatakse vabrikuid, korraldatakse üleriiklisi pidustusi, korjandusi, loenguid. Nende ridade kirjutaja on osa võtnud seesugustest lennupidustustest Poolas, mis tõendavad kuivõrd populaarne on lennuasjanduse (peaasjalikult sõjaväelise) edenemise tarviduse mõte rahva seas. Vähe on organisatsioone, kes neil päevadel midagi ette ei võta lennuväe heaks. Seinad, vitriinid on reklaami täis, milles piltlikult selgitatakse tuleviku õhusõja koldusi õhukaitseta riigis; igas kohvikus, kinokassas pannakse tingimata märk rinda; karnevalid, loteriid, peod, ballid on iseenesest mõistetavad. Seesugune sümpaatiavaldus oma lennuväele loob entusiismi ja ennastalgavat tahtejõudu lendurite peres, annab ka suurt materiaalist toetust.

Ka meie lähem naaber Läti on meist sellepolest ette jõudnud; on lennupidustusi toime pannud, korjandusi korraldanud. Säär on ka eraseltside poolt sõjaväele lennukid annetatud.

Meil Eestis pole just puudunud üksikud ettevõtted ja organisatsioonid, mis sihitud lennuasjanduse arenemise poole. Meil on olemas võrdlemisi teguvõimeline lennutranspordi a. s. „Aeronaut“; on olemas ka, kuigi õige vähe tuntud, „Lennuasjanduse ja purjelennu harrastajate selts“. Kuid tähendatud asutustel puudub elustav kontakt laiemate ringkondadega ja seda nähtavasti selletõttu, et esimene on peaaesjalikult äriline ettevõtte, kuna viimane koosneb peaaesjalikult vähemusrahvuste esitajaist — ei suuda selle tõttu jalgu alla võtta, puudub innustav rahvustunne, mis virgutaks hoogsamale tegevusele.

Rahvusliku ilma ja sihiga lennuseits suudaks kindlasti võita rahva laiemat huvi ning sümpaatiat, nagu suudavad seda jahtklubid, raadioseltsid. Näit. Eesti purjelennu ehk aviootsüklide harrastajate selts lööks tingimata läbi. Siin pole karta miljonilisi kulusid, sest ühe ilma mootorita purjelennuki või aviootsükli võib enesele ehitada ka keskmise jõukusega kodanik. Sarnane selts annaks suurt hoogu meie lennuasjandusele ja ärataks laiemates ringkondades huvi Eesti võimete vastu tähendatud alal.

Juba nüüd, kus meil sarnast seltsi veel ei ole, ilmuvad sagedasti asjaarmastajad oma ideede ja mudelitega, mis mõnikord tõsist tähelepanu vääri-

vad ja kitsamate ringkondade toetuse osalisteks on saanud. Meil on juba praegu konstruktorid, kes ehitavad omaette aviootsükletti, mootorita purjelennukit, langevarju, kogunisti kunstlikke tiibu, ehitavad püsivuse ja täie tõsidusega juba mitmendat aastat.

Sarnaseid entusiaste vaja üles otsida ja ühendada, siis suudaksid nad hulga energiat kokku hoida. Annaksid eeskujuga ja ergutust teistelegi. Asjatundjaid on meil olemas küllalt, oleme ise valmistanud terved lahingulennukid; ainult mootorid ja mõned mehhanismid oleme sellejuures väljamaalt toonud.

Asjast huvitatud isikud peavad siin algatust avaldama. Loogem üks rahvuslik ühing, kelle eesmärgiks saaks Eesti lennuasjanduse arendamine ja laiendamine, kes koguks enesesse entusiaste, amatööre, kes konstrueeriks, õpetaks, korraldaks näitusi, võistlusi jne. Ei ole karta, et tuleb puudus toetajatest. Sarnane selts võiks pakkuda massidele vahest rohkemgi lõbutunnet kui jalgpall või raadio. Tagajärgi oleks kindlasti ja õige mitmest küljest: rahvas harjuks oma lennuasjandust armastama, lennuharrastajad saaksid uut hoogu, paar-kolm lennukit aastas, kui mitte rohkem, oleks lisaks kõigile.

Ainult: kas ei leiduks algatajat.

H. J.

Sõjakirjandust.

„Война и Революция“ 1926. Книга пятая.
„Sõda ja Revolutsioon“ 1926. Viies raamat
(mai number).

Kokkuvõtlik ülevaade.

Käesolevasse raamatusse on kogutud huvitavaid artikleid. A. Svetšini artiklis (raamatu esiartikkel) „Operatiivse hargnemise evolutsioon“ puudutatakse küsimusi ja avaldatakse seisukohti, millistega meil on olnud kokkupuutumist (ja saab ka vist edaspidi olema), nimelt Ilmasõja ajaloo õppimisel, seepärast peatume sellel artiklil pikemalt.

A. Svetšini on selle artikli kirjutanud A. M. Zaiončkovsky raamatu „Venemaa ettevalmistus Ilmasõjaks. Sõjaplaanid.“ puhul. Nimetatud raamat ilmus selle aasta esimestel kuudel peale Zaiončkovsky (endine professor) surma GVIZ (Государственное военное издательство) väljaandel.

Igaüks, kes tahab lähemalt tundma õppida endise Vene strateegilist mõtet, peab Svetšini arvates tutvuma käesoleva Zaiončkovsky tööga, sest ... „raamatu andmed lubavad konkretiseerida Vene strateegilist mõtet. Kas hästi või halvasti lahendas omi ülesandeid endine (vana) kindralstaap, kuid need ülesanded olid tingitud olukorrast (elust), nad olid täiesti reaalsed; meie võime nüüd neid arutada täiesti avalikult; meil ei ole takistajaks keisri armee strateegilisi saladusi, sest pole enam seda armeed; meil ei ole autoriteete endise armee loojatest: ei tsemor, ei elusolijad saa siin olla arvustusele takistuseks. Olgugi, et ainult poolteistkümmend aastaid on möödunud Ilmasõja ettevalmistuse epohhist, kuid siiski on ta juba täiesti vajunud minevikku.“

See eriti soodus olukord on võimaldanud Zaiončkovskyl täiesti ära kasutada end. Kindralstaabi Peavalitsuse arhiivi. Zaiončkovsky kogudes huvitavaid fakte Ilmasõja ettevalmistuses on iga kohta neist avaldanud oma arvamise; seega, toonitab A. Svetšini, esinevad lugejale rohkem ettetikkuvalt Zaiončkovsky strateegilised teooriad, kui endise Kindralstaabi töelised strateegilised mõtted ja kavad.

A. Svetšini on seisukohti Ilmasõja ettevalmistuse küsimustes, mis diametraalselt vastupidised Zaiončkovsky raamatus avaldatuile. Eelpool mainitud artiklis avaldab Svetšini omad seisukohad, oletades et see kergendab mõnegi strateegilise küsimuse arusaamist.

Zaiončkovsky iseloomustab möödunud sajangu 80. aastaid kui reaktsiooni õitseaega. Sellel igat loomingu takistaval aastakümnel olevat siiski olnud julgete strateegiliste kavadega väejuht, nimelt kindral Obrutšev (Vene-Prantsuse liidu loomise aktiivim tegelane); Vene-Jaapani sõjast Ilmasõjani avalduvat Vene Kindralstaabi kavades argpüksus...

Svetšini arvates eksib Zaiončkovsky enneilmasõjaaegse Vene Kindralstaabi „julguse“ hinnangus. End. Vene Kindralstaap Vene-Jaapani sõja kogemustel arvestas reaaluolukorra: sõjaväel puudusid varustuse ja relvade tarvilised tagavarad; noorem juhtkond oli taktikaliselt nõrgalt ette valmistatud, vanem ei kõlvanud kuhugile...

1905—1908 a. revolutsiooniline liikumine hävitas endise distsipliini; uued distsipliini alused olid veel loomata: „...Mõistes hukka endist Vene Kindralstaabi tema ettevaatlikkuse pärast, on võrdne süüdistada kindluse komandanti mittesaluteerimises, teades ühtlasi, et kindluses puudub täiesti püssirohi“...

Artikli järgmises osas Svetšini peatub Zaiončkovsky raamatus ettetulevatel vigastel statistilistel andmetel, mis sellest olevat tingitud, et Z. olevat püüdnud üleolevalt rajada oma tööd arhiivi materjalidele, „algallikatele“. Z. lugevat seda oma raamatu suurimaks väärtuseks („sest teda ei olevat vedanud teised uurijad oma oheliku otsas“), Svetšini arvab, et arhiivi materjalide kogumine ja selle trükiks ümbertöötamine on ajaloolise loomingu alamajärku töö, see on ajalooline käsitöö... Tõsine ajalooline loomung algab kogutud materjalide komponeerimises (otstarbekohases koondamises) ja faktide hinnangus, mis oleks väärioline epohhi filosoofilisele mõttele. Sõjaajaloolane rajagu uusi teid strateegias, operatiiv-kunstis ja taktikas; selleks võib ta „mustatöölisena“ arhiivides kasutada ka teisi. Et Z. hoobeldes ei kasutanud valitud ajaloolisi teoseid ja ümbertöötatud statistilisi

andmeid, sellest olevatki tekkinud eksitavaid vead, näiteks: Z järele olevat Suhomlinovi hargnemise joone pikkus Neemani suust Donauni 2600 versta; peab olema 1200 klm; Siberi raudtee enne Ilmasõda olevat olnud kahe paari, mitte ühe paari roobastega; peale Krimmisõda olevat olnud Venemaal raudteede, mitte kiviteede ehituse palavik; Polesje strateegilised raudteed ei olevat rahuajal mitte ainult kahju toonud, vaid koguni tasunud nende ehitusse mahutatud kapitali % (?! K—.) j. n. e.

Kahtlemata olevat end. Kindralstaap olnud Svetšini arvates tugev informatsiooni muretsemises Saksamaa sõjalistest jõududest ja nende jõudude erikaalu ja ülesannete leidmises. Saksa reserv-diviiside arvu ja ülesannete ettearvamisel eksis Vene Kindralstaap vähem kui Prantsuse. Viimane eksis 10 reserv-korpuse võrra, mis asusid pealetungile sõja esimestest päevist; sellest vale oletus sakslaste tegevuses, sest mainitud reserv-korpusteta ei oletanud prantslased sakslaste sügavat haaramist üle Belgia. Zaiončkovsky omas töös ei tunnustavat ka seda Kindralstaabi positiivset külge, otse vastupidi, ta süüdistab, et end. Kindralstaap olevat paaniliselt suurendanud vastaste jõudu ja tehnilisi võimeid. Nii olevat Z. tõendusel Saksa Kindralstaabi salajase käsiraamatu järele arvestatud Saksa raudteede läbilaske võimet ööpäeva jooksul 20 paari ronge üheroopalisel ja 40 p. ronge kaheeroopalisel teel; Vene Kindralstaap olevat omalestustest suurendanud sakslaste raudteede läbilaskevõimet: 25 ja 50 ... Sarnase vaenlase üleoleku suurendamise mõistvat Z. teravalt hukka. Tegelikult olevat aga Svetšini andmetel Saksa raudteed 1914 a. läbi lasknud 24 ja 51 paari ronge ööpäeva jooksul, s. o. Kindralstaabi oletus oli tööle lähedal.

Samuti olevat end. Kindralstaap õigemini oletanud kätte-diviiside arvu idas, Saksa-Austria ühisel pealetungil 1914. ja sellest pealetungist „sõja oolcatrisse“ (endine Poola) osavõtnute väeühenduste arvu, kui seda teeb Z. tagant järele arhiivi andmetel...

Zaiončkovsky arvates oleks pidanud Ilmasõjaks olema ühine Vene-Prantsuse sõja ettevalmistuse plaan. Sarnast seisukohta Svetšin ei poolda. See oleks teinud Venemaa liig ärarippuvaks Prantsuse aktiivsusest. Oleks sundinud veel suurema arvu Vene vägedest koondama „Poola kotti“ (eelteatrisse), kui seda oli juba tehtud Obrutševi kavade järele. Vene Kindralstaap ei lasknud end õigest Vene huvisid kaitsvast suunast kõrvale juhtida...

Kindral Obrutšev XIX sajangu lõpul, kui Vene-Prantsuse liidu aktiivsem tegelane ja Vene tolleaegsete strateegiliste kavade looja, arvesse võttes Vene puudulikkude raudteede võrku ja et võimaldada kiiret abi prantslastele löi antiterritoriaalse relvastatud jõudude asetuse seega, et kogus end. Poolamaale („Poola kotti“, „eelteatrisse“) 43% kõigist Vene rahuaegsetest vägedest. Mobilisatsiooni puhul ei lubatud täiendada Poolas asuvaid väeosasid kohalikest reservlastest kui „muulastest“, „mitte kindlast elemendist“. Poolakaid, leedulasi, lätlasi, eestlasi veeti Vene sisemaale ja seal veeti reservlasi „ääremaile“..., seega venis mobilisatsioon.

Obrutševi süsteem, arvab Svetšin, rikastas Poolat ja ääremaid küll ehituste, küll sinna soovlava sõjaväe ülespidamiseks määratud summade kaudu.

Strateegiliselt tuleks nimetada Obrutševi süsteemi „piksekülgetõmbajaks“. See n. n. „eelteater“ oli Saksa Kindralstaabi ülematel (Moltke vanem, Waldersee, Schlieffen) alati meele, kui kergesti kättesaadav pala... Selleks nägid ka ¼ nende tegevuseplaanidest ette kaitse prantslaste vastu, kuni on „ära näpistatud“ Vene „eelteater“... „Varssav, Novogeorgievsk, Segrsh kindlustatud raioon ootas ainult oma Bazaine'i, et anda vangi poolmiljonit sõdurit“...

Poliitiliselt oli Obrutševi süsteem Vene huvide eitamine liitlaste kasuks. Sarnast Obrutševi süsteemi

kaitsvat Zaiončkovsky ja süüdistavat igat Obrutševi järeletulejat, kes tõi sellesse süsteemisse parandusi.

Zaiončkovskyle meeldivat Dragomirovi kavad Vene vägede koondamises Veikseli (Visla) vasakule kaldale, et sealt marssida otseteed Berliini... Sealsamas seletavat Z., et „eelteater“ olevat kitsas manööverdamiseks suurtele sõjalistele jõududele, s. o. räägib enesele vastu.

Zaiončkovsky seisukohtadega, mis käsitavad kindlusi ja kindluse jalaväe reforme, ei lepi Svetšin.

Poola kindlused loodi Nikolai I ajal, kui kahejärgulised sillapead (tête-de-pont) Poola tähtsamatel jõgedel ja kaotasid XX sajangu algul oma tähtsuse, sest jõgedest ülepeäs tehnika arenedes oli võimalik jõe igal kohal. Uueaja kaitse nõudis mitte mõne üksiku punkti kindlustamist jões, vaid kindlustatud tække loomist terve jõe ulatuses. Kui Neemani, Bobri ja Narevi jõed oleks esinenud kindlustatud täketena, Vene kaitselahingud oleksid Ilmasõjas kujunenud teistsiti. Tehniliselt olid Vene kindlused ajast maha jäänud 30 aastat. (Suuremalt osalt olid nad demaskeeritud telliskiviehitused.) 1904—1908. kindluste eest hoolitsemine oli nõrk, see vähendas veelgi nende väärtust.

Sarnastesse oli koondatud hulk varandusi, relvu, inimesi... Zaiončkovsky nimetavat äraandlikuks Kindralstaabi kavasid ühe osagi sarnaste kindluste hävitamise kohta... Teisal Z. süüdistavat jälle Kindralstaapi samas kindluse küsimuses „poolsammudes“, järeleandlikkuses, painduvuses.

Endine Kindralstaap oli nõus jätma alles Novo-georgievskit ja teisi, kuid seda „prantsusmeelsete“ ägedal nõudmisel. Kindluste „harrastajate“ eesotsas oli sarnane suurus kui Nikolai Nikolajevitš, kelle nõudmisel alustati ka suure Tallinna merekindluse ehitamist.

Et Vene kindlused olid väärtusetu, seda näitas Ilmasõda. (Et otstarbekohaselt loodud kindlused suur tähtsus seda näitas Verdun... K.—.)

Svetšini arvates tegutsesid Suhomlinov ja end. Kindralstaap õieti tühjendades „Poola kotti“ alaliselt sealviibivaist vägedest, tõmmates neid rohkem sisemaale; samuti oli õige püüdminegi kindluste likvideerimisele.

Svetšin näitab edasi, et Obrutševi hargnemise plaanid olid peale V.-Jaapani sõjaagele Vene armeele katkine küna: purunenud olid alused, milledele rajas O. omad hargnemise plaanid: Tiiva kaitsev laevastik Baltimeres oli uppunud Tsussiima juure, puudusid relvad ja varustus; oli kõikumaa lõõnud see Obrutševi peaalus, s. o. usk Vene sõduri väärtuses. 1904—1905. oli võtnud usu Suvorovi ja Dragomirovi „tshudo-bogatõridesse“ ja hävitanud üleolekultunde Lääne-Euroopa sõdurist...

Seepärast tuli enneilmasõjaaegsel Kindralstaabil loobuda Obrutševi eelväljast („peredovoi teatr“) ning ette näha ka kaitset kas või Dnepri ja Dütina joomel; just Obrutševi paremaid järeletulejaid katsusid Vene vägesid välja kiskuda „Poola kotist“ („eelteater“) ja luua hargnemise kavasid, mis vastaksid Vene tõeliste oludele. Mitte revolutsioonist, vaid evolutsioonist olid tingitud need (enne ilmasõjaage) hargnemise kavad. Svetšin väidab, et Zaiončkovsky, kes tahab olla omis väljendustes ja arvustustes ajakohane, on aga ajast maha jäänud üle 40 aasta... Zaiončkovsky siplevat endiselt veel loogistategias. Tolleaegne üldine olukord olevat aga näidanud, et eelseise sõda (Ilmasõda) saab kestma kaua ja sellepärast olid õigel teel need, kes pooldasid väsitamise strateegiat. Sarnastena esinevat ka tähtsamaid tegelasi Vene Ilmasõja strateegiliste plaanide loojatest. Olgugi, et ka 1914 a. visati 40% Vene sõjaväest „eelteatril“, kuid siin ei võivat võrrelda olukorda 1900 a. 46% Vene vägede rahuaegse koondamisega „Poola kotis“, kus väed olid seotud mitmesuguste kindluste

ja kindlustatud raioonidega: paindub hargnemine (1914) oli asetanud tarretanud asetuse (1900).

Kui lugeda raudteede võrgu arendamist, hargnemise painduvusele püüdmist ja üldse väsitamise strateegiat mittevastavaks enneilmasõjaaegsetele Vene oludele, siis eksis Kindralstaap sõjaplaanides, nagu seda arvavad ka Zaiónokovsky. Oma artikli A. Svetšin lõpetab järgmiselt: „Ma ei püüa kõiges õigeks mõista Kindralstaabi Ilmasõjaks ettevalmistuse tööd. Kindralstaap oli nõrk, leppis poolikute abinõudega, kapituleerus, kaotas artilleeria ja inseneriväe valitsused ning tegi veel palju teisi patte. Kuid tarvis kõigepealt orienteeruda olukorras, kuhu suunis XX sajangu evolutsioon vägede hargnemise küsimuse; siis ainult võib asuda hargnemise üksikute vigade otsimisele ja sedagi niivõrd, kuivõrd nende leidmine võiks olla huvitav.“

Kui minevikku vaadeldakse mineviku olukorras, kui fakte ei hinnata nagu koolipoisi teadmisi numbriga... siis saadakse aru üldisest evolutsioonist ja evolutsioonist sõjakunstis“.

S. Belitsky „Dekadanss sõjakunstis“ on samapealkirjalise artikli kokkuvõte „Wissen und Wehr“ist“.

„W. W.“ artikkel on rikas paradoksidest. Autor püüab tõendada, et relvastatud rahvaste ajajärk on möödunud ja et uuesti võidab väikearvuline, kuid hästi väljaõpetatud ja relvastatud vägi, nagu oli kord Aleksander Suurel Dariuse vastu (Või nüüdne Reichswehr... K.—)

Ilmasõda olevat sõjakunsti viinud langemisele... Taktikaline (kunst) osavus on peletatud lahinguväljalt... j. n. e. A. Belitsky on pahane „Dekadanss sõjakunstis“ autori peale, sest see räägib mittelugupidavalt punaväest ja ta juhtidest. Kui „Wissen und Wehr“is“ veel korduvat samatoonilisi artikleid. siis... „lugupeamine, mis meil (punaväe juhtidel — K.) oli kaasaegse Saksa sõjaväelise mõtte vastu, kahaneb“.

H. Ritter: „Nüüdisaaja ühendusabinõude mõju operatiivses ja taktikalises sõjapidamises“. Autor näitab milline suur tähtsus operatiivselt oli ja jääb raudteedele. Lennukid mõjuvad kaasa kui operatiivselt nii taktikaliselt. Suur osa kui edasilükumise- ja veobinõul (s. o. oper. ja taktik.) olevat tulevases sõjas veoaotul. Ta ei karda gaasi, kerget haava ja ei allu paanikale, mida võivad valmistada vastase lennukid. Tankil ei ole enam arenemise võimalusi, ta on positsioonisõja relv. Suuremat võib loota taktikaliselt (ka operatiivselt) soomusautolt ja seda kui ta tegutseb koos ratsaväega.

M. Väzemsky artiklis „Suurtükiväeline toetus“ tahab seda küsimust valgustada N.-Vene aineliste võimete seisukohalt.

Tema arvates N.-Venele ei sobi Lääne doktriin: „mass, sügavus, ootamatus“. N.-Vene pidavat miinimum aineliste kuludega saavutama maksimum lahinguvõimet. Lääs pillab, Ida hoiab kokku — see pidavat olema artilleeria doktriinide vahe...

A. S. Algasin „Õhuoperatsioonide kaitse hävitajate abil“, peatub kaitse süsteemidel.

L. Vahetu (otsekohene) kaitse (прямое обезпечение) jaguneb:

Konvoeerimine.

Siin hävitajad saavad teiste ülesannetega lennukid kui kaitsjad. Seda kaitsemeetodi ei pooldata, sest hävitaja tegevus-raadius on vähem, kui teistel lennukil. Seda meetodi soovitatakse mitte üle 15—20 klm ettepoole omast rindejoonest.

Raioonide kaitse. Patrullimine.

Siin teatud rinde osa jaotatakse zoonideks ja antakse need zoonid kaitsta hävitajate piilkondadele. Zooni mõõdud: rinnetpidi 10—12 klm, süga-

vusse 10—15 klm. Patrulli (piilkonna) keskmine lennukõrgus 500 mtr. Niiviisi kaitstud raionis on oma lennukite tegevus rohkem-vähem kindlustatud.

Barrage.

Koosneb terveist patrullide reast asetatud kõrgusse ja sügavusse, mis kui sein peab kaitsma vaenlase lennukite juurepääsu.

Barrage'ist andvat kujutuse prantslaste 20. VIII. 917 kallaletungi käsk, kus pealetungivaid maavägesid toetava lennuväe kaitseks moodustati teatud zoonide barrage. Hävitajad olid jaotatud 5 vahetusse, iga vahetus koosnes 3-astmelistest patrullidest: madala astme patrull tegutses 800—1000 mtr kõrgusel, ülesandega kaitsta oma jalaväe lennukid; keskmine patrull asetati 2500 mtr kõrgusel ja kaitses tule korregeerijaid; kõrge patrull (üle 4500 mtr) tõrjus tagasi vastase katsed tungida selja taha ja kaitses alumisi astmeid.

Barrage nõuab suurt hävitajate arvu. 30—40 klm rindel 15 tunniks on tarvis 160 hävitajat, kui ühte patrulli määrata 3 lennukit ja 270 lennukit, kui patrull koosneb 5 lennukist.

Rookimine (zarpebanne).

Siin koondatakse suuremal arvul hävitajaid ja siis aktiivselt tegutsedes puhastatakse õhku vastase lennukitest. Seda meetodi armastasid Ilmasõjas inglased.

Pealetungi tee kaitse.

Siin hävitajate massid tõrjuvad teelt vastase lennujõud ja võimaldavad seega omal lennuväljal täita aktiivseid ülesandeid.

Tagasilennu tee kaitse.

Sellele tuleb pöörata eriline tähelepanu, sest just tagasilendul lennukid on sageli „väsinud“ (mootori rike, lenduri tervis jne.); siin tegutsetakse peamiselt patrullide ja rookimise abil.

Kaudne kaitse. } Siin suunitakse vastase
Demonstratsioonid. } lennuväe tähelepanu kõr-
Provokatsioon. } vale tõelisest olukorrast.

II. Kaitsevormid mitmesugustel operatsioonidel.

Õhuoperatsioonid (üldiselt) jaotab autor kolme liiki: luure, pommitamine ja maapealsete märkide atak. Nad kombineeruvad omavahel.

Luure.

See jaguneb: lahinguvälja, lähedamaa, operatiivne ja strateegiline luure. Lahinguvälja luure kaitseks on soodus luure all olev raioon patrullide kaitse alla võtta; lähedamaa luurel on soovitatav luure piirkonna rookimine jne., võib tarvitada ka kaudseid kaitsevorme.

Pommitamine.

Siin tuleb kaitsta pommipildujate pealetungi ja tagasilennu teid.

Maapealsete märkide atakil autori arvates on võimalik tarvitada kõiksuguseid kaitsevorme.

N. Sollogub artiklis „Kõrgemate juhtide ettevalmistuse küsimused“ tõendab, et endise (tsaari) Kindralstaabi lõpetamine andis võimaluse kombineerides teenistust staapides ja rivis teenistusastmete edasi liikuda ennast teadmistes täiendamata. Sellest ka juhtide saamatus V.-Jaapani ja Ilmasõjas. Nüüdne aeg nõuab suuri teadmisi just vanemalt juhit. Selleks olevat tarvis vanemaid juhte nende hariduse teensuse peale vaatamata alaliselt teadmistes täiendada ja värskendada.

Huvitava artikliga esineb insener V. Grohovsky teemil: „Tingimused, mis kindlustavad avio-tööstuse edu.“

Autor näitab, et N.-Vene lennuasjandus on noor ja nõrk. Tarvis suurendada lennukite arvu. Prantslased ehitasid 1914—1918 jooksul 65.000; Inglismaa — 45.000; Ameerika 12.000 ja Saksamaa 45.000 — kokku 200.000 lennukit (kahekordse mootorite arvuga). Prantsusmaa lennukite juurdeehituse arv aastas olevat tõusnud viimasel ajal 30.000. N.-Vene on maha jäänud arvalt. Tuleb otsida kompensatsiooni väärtuses ja selleks leida paremaid tüüpe ning kergesti kättesaadavat mootori kütteainet.

Lääne-Euroopa ja Ameerika lennuväe juurekasvu paneb seisma bensiinikulu. Kui aviomootori jõu tunni bensiini kulu võrdub 230 gr ja keskmine mootor = 400 HP (hobusejõud), keskmine lennuväetus päevajooksul 5, siis saame ühe lennuki bensiini kulu päevas $\frac{230 \times 5 \times 400}{1000} = 460$ kgr. Kui oletame, et

Euroopa ja Ameerika lennukite üldarv tõuseb 250.000, siis saame ühe päeva bensiinikulu (460 klg $\times$ 250.000) umbes 140 miljonit puuda päevas.

Sarnast bensiinikulu ei jõua katta seni teadaolevad allikad tervel maakeral. Kui ei leita uut kütteainet, mis asetaks bensiini, siis jääb varsti peatumale lennukite arvuline areng.

N.-Vene lennuväe arengut takistavat igasugune tooresainete puudus. Ka puumaterjalist olevat suur puudus, sest hävinemas olevat Euroopa-Vene osas tamme, jalaja, pähklepuu metsad. Puuduvat ka oskus puumaterjali otstarbekohaselt ja ökonoomselt valmistada, mille tõttu 30—40% valmistatud väärtuslikkest laudadest minevat rikki juba kuivatamisel. N.-Venel puuduvat veel tarvilised angaarid lennukite mahutamiseks. Vene külal puuduvat huvi lennuväe vastu...

Et saavutada edu lennuasjanduses, tuleks selle juhtimine kõige laiemas ulatuses koondada ühe kõrgema asutuse kätte, see oleks S.S.S.R. Kõrgema Majanduslise Nõukogu kätte.

Teistest artiklitest tuleks mainida A. Nikonovi „Hiina olukorra hinnangut“. Autor, olgugi N.-Vene vaatepunktist, annab rikkaliku statistilise materjali ja tegevuse karakteristika võitlevate koonduste kohta. N.-Vene sümpaatiad on n.n. „Rahva armeede“ poolt, mida juhivad N.-Vene sõbralised kindralid. Autor kaebab, et kommunism ei leia „Rahva armeedes“ küllaldast poolehoidu ja sõdurid kümnete tuhandete kaupa lähevad üle „Rahva armeede“ vastaste leeri.

K.

*

Maskeerimine. 25 joonistust ja 3 lisa. Ilja Kasak, kapten. Kindralstaabi IV osakonna väljaanne, Tallinna, 1926. 114 lhk. Riigi trükikoja trükk. Sisukord: Eessõna. Maskeerimise küsimuse ajalooline arenemine. Esimene osa: Maskeerimise üldmõisted. Teine osa: Maskeerimise ala. Loomulik maskeerimine. Tehniline ehk kunstlik maskeerimine. Kolmas osa: Maskeerimise kasutamine. Neljas osa: Maskeerimise ala tuleviku väljavaated ja asjaolud, mida meil eriti tuleb silmas pidada.

Raamatu välimus rahuloldav. Kaaned siiski oleks võinud olla veidi paremad. Trükivigade kohta (neid leidub nii mõnedki) puudub öendus. Lootes siiski, et see on kogemata unustatud ja ilmub tagant järele, ei hakka siin üksikuid trükivigu puudutama. Märgin ära vaid seda, et mõjub sagedasti eksitavalt koma puudumine autori stiilile väga iseloomuliku sõna „nii“ järel.

Arvan, et raamatu sihti ja autori vaateid ning väljendamisviisi kõige paremini iseloomustab alljärgnev väljavõte raamatu 105. leheküljelt: „On tarvis sõjaväes maskeerimise küsimusele soetada vääriline hindamine, eriti juhtiva koosseisu seas. Selleks tuleb igatviisi küsimuse tähtsust selgitada eeskirjadega, kirjanduse soetamise ja vastavate katsete varal. Mõnelt poolt kuulduv ütetus, maskeerimine tegevataks, annab tunnistust selle tähtsa küsimuse vildakust arusaamisest. Praegune sõda nõuab väga suure tahtejõuga ja kõvade närvidega inimest, kes suudaks vastu panna nendele moolalsetele vapustustele, mis väljaarenenud sõjariistade tegevus esile kutsub. Kui maskeerimine oma võtete ja abinõude näol vähendab lahingus kaotusi ja vapustusi, siis sellega ta vastuoksa teeb sõduri julgemaks. Pealegi praeguse aja sõja iseloom nõuab kõikide abinõude, ka kavaluste, petmist jne. igakülgset kasutamist, et võita. Maskeerimisest äraütlemine on kindel soov kaotada.“

Ei saa salata, käesoleva raamatuga on astutud esimene, väga väärtusline samm maskeerimise küsimuse tarvilisele kõrgemale seadmiseks meie kaitseväes, nimelt selle küsimuse selgitamise mõttes, samuti ka suuna määramisel, millises selle küsimuse arenemine peaks sündima meie oludes. Võrdlemisi hulga allikate ärakasutamisel (nende nimestik, ühes iseloomustusega, on toodud raamatu lõpus) on autor osanud anda selge ja täielise ettekujutuse sõjaväe maskeerimise kohta. Aine käsitamise viis on väga kokkuvõtlik, kuid ühtlasi ka põhjalik. Küsimuse selgitamisel on täiesti kõrvale jäetud pikad ja tarbetud sissejuhatused ning muud laiutamisid, sealjuures ei puudu aga tarvilik eritlus. On toodud iga mõiste kohta oma definitsioon, laialdasemad mõisted on jagatud ja läbi arutatud alajaotustena; ei puudu samuti ka üksikute küsimuste kohta kokkuvõtted ja hinnangud. Töö on rikkalikult läbi põimitud näidetega Ilmasõjast, millised ammutatud vastavast kirjandusest. Küsimust selgitada aitab suurel määral ka enamjagu raamatusse paigutatud piltidest.

Lääne-Euroopa riikide kõrval erilist valgustamist, vastavalt meie oludele ja tarvetele, on leidnud ka maskeerimise küsimuse seisukorra valgustamine meie suure naabri, Venemaa, sõjaväes.

Raamatus ette tulevad mõningad kordamised ja õpetav esitamise viis on küll seletatavad autori didaktiliste kaalumistega, nagu seda ka raamatu eessõnast järeldada võib. Ja siin on autoril täieline õigus, sest vastavate eeskirjade ilmumiseni käesolev teos kindlasti saab täitma osalt ka käsiraamatu aset. Selles mõttes väga kasulik ja tervitamiseväärne on just raamatu kolmas osa: Maskeerimise kasutamine.

Käesolev kapten J. Kasak'i raamat maskeerimise kohta on esimeseks iseseisvaks teoseks meil sel alal ja suudab kahtlemata olla teerajajaks selle küsimuse arendamisel. Sellega autor on teinud tunnustamist ja tänu vääriva töö ning leiab loodetavasti ka vaimlise rahulduse,

kuna võib kindel olla, et meie kaitseväe juhtiv koosseis ei jäta mitte sööti maskeerimise küsimust, vaid jätkab selle arendamist ja nimelt samas vaimus, mis on läbistanud kapten J. Kasak'i esiteose. J. O.

Ülendused kaitseväes.

Vabariigi Valitsuse otsusega 25. augustist s. a. ülendatakse:

1. Noorem-leitnandiks lipn. August Kask, 5. jalaväe rügemendist, vanusega 1. augustist 1926 a.

2. Sanitäär noorem-leitnandiks farmatsöit noorem-allohvitsner Oskar Kook, II diviisi suurtükiväest, vanusega 29. augustist 1926 a.

* * *

Sõjaväe ühendatud õppeasutustes elukutseliste ohvitseride õppekursuse lõpetanud kadetid ülendatakse Vabariigi Valitsuse otsusega 25. augustist 1926 a. noorem-leitnantideks ja määratakse teenistusse:

A. Jalaväelased, vanusega 29. aug. 1925 a.

P. veltveebid: Peeter Animägi, Hans Koik. V. p. kadetid: Albert Pessor, Eduard Karjel, Roman Kitt, Karl Neubauer, Johannes Saar. N. p. kadetid: Peeter Johanson, Feliks Robinson, Meinhard Pillov, Boris Remberg.

Vanusega 29. aug. 1926 a.

N. p. kadetid: Karl Talbak, Johannes Zopp, Johannes Zänkov, Viktor Mangulson, Hans Tekkel, Georg Mikk, Meinhard Hanni, Artur Vassikas, Otto Komusaar, Hugo Ortlich, Anton Kronk, Albert Nuude, Voldemar Veltmann. Kadetid: Gustav Jakobson, Aleksander Arenberg, Johannes Vind, Oskar Kөл-

mann, Otto Pork, Aleksander Konno, Maks Tenner, Johannes Jaanson, Valfried Brinkmann, Voldemar Israel, Martin Valdmann, Richard Aavik, Herman Embach, Karl Kuika, Karl Parek, Johannes Vaga, Jüri Jürgen, Helmuth Palm, Voldemar Tepp, Feliks Tiikmann, Eduard Elstein, Roland Veski.

Eksternid, vanusega 29. aug. 1926 a.

Asp. v. a. ohvitserid: August Nõmmik, Heimert Nolken. N.-allohvitsnerid: Elmar Ruus, August Jakobsen.

B. Suurtükiväelased, vanusega 29. augustist 1925 a.

P. veltv.: Kristjan Juhanson. V. p. kadetid: Evald Schmidt, Alfred Lepp, Evald Nõmm. N. p. kadetid: Martin Nurk, Jüri Tääker. Kadetid: Arnold Kärster, Nikolai Peterson, Julius Eddor, Johannes Kukk, Konstantin Siren, Leonhard Teder, Herbert Grünberg.

Vanusega 29. aug. 1926 a.

N. p. kadetid: Voldemar Munner, Johannes Kuurperk, Karl Kiviväli. Kadetid: August Jaakson, Valter Paide, Jaan Kibena, Valter Allert, Alfred Kull, Hans Neljandik, Joh.-Heinrich Kütt, Alfred Nadel, Valter Künnapuu, August Ots, Alfred Renno, Lembit Öhr, Arthur Eber, Johannes Määr, Elmar Reinveg, Johannes Veissberg.

Sport merekindluses.

20. augustil s. a. lõppesid Aegnasaare Komandanturi spordiringi poolt korraldatud üksustevahelised kergejõustiku, rakmetes rühmjooksu, võrk- ja jalgpalli võistlused, kus saavutati järgmised tagajärjed:

100 mtr jooks.

1. Kpr. Baumann, Rannapat. nr. 1 — 12,2 s.

Kettaheide.

1. Kpr. Molokof, Rannapat. nr. 1. — 31,45 m. Uus Aegna rekord.

Kõrgushüpe.

1. Van. a. o. Alkok, Komand. kom-d — 1,60. Uus Aegna rekord.

Kuulitõuge.

1. V. a. o. Alkok, Kom. k-d — 11,12.

Kaugushüpe.

1. V. a. o. Alkok, Kom. k-d — 5,60.

Odaheide.

1. V. a. o. Alkok, Kom. k-d — 51,89. Uus Aegna rekord, kv. rekordist parem.

Teivashüpe.

1. Rm. Koltts, Kom. k-d — 2,60. Uus Aegna rekord.

1000 mtr jooks.

1. Kpr. Kiins, Rpt. nr. 1 — 2,59,8. Uus Aegna rekord.

Parimad mehed väljal olid Komandandi komandost v. a. o. Alkok, Rudolf ja Rannapatarei nr. 1 kpr. Baumann, Martin.

Rühm-jooksus rakmetes tundmatal maastikul.

1. Rpt. nr. 3 meeskond — 19 min. 30 sek. 2. Rpt. nr. 2 meeskond — 19 min. 37 sek. 3. Kom. k-do meeskond — 19 min. 40 sek. 4. Rpt. nr. 1 meeskond — 20 min. 29 sek.

Kõiveeos.

1. Rpt. nr. 1. meeskond. 2. Kom. K-do meeskond. 3. Rpt. nr. 3 meeskond.

Rpt. nr. 2 meeskond jäi määruste rikkumise pärast võistlusest välja.

Võrkpallis.

1. Kom. K-do meeskond. 2. Rpt. nr. 1 meeskond. 3. Rpt. nr. 3 meeskond. 4. Rpt. nr. 2 meeskond.

Jalgpallis.

1. Rpt. nr. 1 meeskond. 2. Kom. k-do meeskond. 3. Rpt. nr. 3 meeskond. 4. Rpt. nr. 2 meeskond.

Komandantuuri rändava auhinna võitis sel aasta Komandandi komando meeskond. C. V.

Sõjaväelised teated.

Läti sõjave elust.

10. Aisputi (Hasenpot) jalaväe polk pühitses Daugavpilsis (Dvinsk) 5. augustil oma 7. aasta-päeva.

Rügement on formeeritud 1919 a. ning lühikese aja jooksul on võrsunud kõvaks 10 kompaniiliseks lahinguüksuseks. Rügemendi

Pärjapanek Läti 10. jalaväe rügemendi langenute kalmule kapt. Müllersteini ja leitn. Schilleri poolt Daugavpilsis 5. VIII. 1926.

asutajaks ja tema esimeseks ülemaks oli leitnant Miseneks, kuid 4 oktoobrist asutamise aastast kuni tänaseni on tema ülemaks polkovnik Kalninsh. Lahingutest on polk osa võtnud: Liibavi kaitses Bermondi vastu 4 ja 6 novembril Steda jõe silla juures. Edasi võitles polk 13. ja 14. novembril Liibavi eelpositsioonidel otsustavates lahingutes. Polk ajas taga paanikas põgenevat vaenlast. Peale seda saadeti polk Latgallia frondile võitlema enamlaste vastu. Peale sõja lõppu paigutati

rügement Daugavpilsis. Rügemendi hiilvagate võitude tänutäheks kinkisid Aisputi elanikud 1922 a. polgule lipu ja 1924 a. annetasid rahusumma polgu langenud sõduritele ausamba ehitamiseks.

7. aastapäeva puhul oli korraldatud polgu ausambal jumalateenistus ja pärgade panek. Pärast seda paraad ja ühine lõuna tervele polgule (1400 inim.), spordivõistlused ning ballid garnisoni ja sõdurite klubides. Võõrastest olid aastapäeva pühitsemisest osa võtnud: armee ülem kindral Radsinsh, kindralstaabi ülem polkovnik Aire, Aisputi linnakese esitajad, meie (Eesti) Daugavpilsis komandeeritud ohvitserid kapten Müllerstein ja leitnant Schiller ning teised. Nimetatud meie ohvitseride poolt pandi Eesti sõjaväe nimel pärg 10. polgu langenud kangelaste kalmule. A. S.

Poola sõjaväe juhtivate jõudude palkade kõrgendamine lisatasu näol vastavalt ametkohale.

K. U d a l.

Poola ministrite nõukogu poolt võeti vastu ja pandi maksma juhtivatele jõududele maksetav lisatasu. Lisatasu makstakse välja vastavalt ametkohale, iga kuu algusel. Ametkohad on jaotatud 10 kategooriasse.

1-sse kategooriasse kuulub sõjaväe kindral-inspektor, kelle lisatasu suurendatud 5000 punkti võrra ja sõjaminister, lisatasu suurendatud 2500 võrra. Üks punkt võrdub 43 grossile (üks zloty — 100 grossile, 1 zloty — 41 Emrk.). Seega oleks kindral-inspektori lisatasu 2150 zlotyt kuus ja sõjaministri — 1075 zlotyt kuus. Poola sõjaministri põhipalk ühes kuus võrdub 2200 punktile ehk 946 zlotyle, seega on sõjaministri palk lisatasu kaudu 114% võrra suurendatud. Et praegune Poola sõjaminister marssal Pilsudski ühtlasi sõjaminister ja ka kindral-inspektor on, selle tõttu saab tema mõlemad tasud korraga. 2-se kategooriasse kuuluvad sõjaministri abid, kindralstaabi ülem, kontroll-korpuse ülem ja relvliikide inspektorid. Nende lisatasu on 1500 punkti ehk 645 zlotyt või ligi 100 protsenti põhipalgast.

3-sse kategooriasse kuuluvad korpuse ringkonna ülem ja merejõudude juhataja. Nendele on lisatasuks määratud 1200 punkti ehk 516 zlotyt. Sellesse kategooriasse kuuluvad veel sõjaväe ülem prokurör ja

sõjaväe kõrgema kohtu president. Nende lisatasu on 1000 punkti ehk 430 zlotyt. Lisatasu oleks 90 protsenti põhipalgast.

4-sse kategooriasse kuuluvad diviisiülemad ja nende ametkohtadele vastavad. Lisatasu 900 punkti ehk 387 zlotyt. Sellesse kategooriasse kuuluvad veel need ohvitserid, kes diviisiülemate kohuseid täidavad; nende lisatasu 800 punkti ehk 344 zlotyt. Nende lisatasu teeks välja 85 protsenti põhipalgast.

5-sse kategooriasse kuuluvad brigaadiülemad ja nende ametkohtadele vastavad. Lisatasu 700 punkti ehk 301 zlotyt, mis 80 protsenti põhipalgast.

6-sse kategooriasse kuuluvad rügemendiülemad, kellele lisatasu 600 punkti ehk 258 zlotyt ja kolonel-leitnandid ning majorid, kellele lisatasu 300 punkti ehk 129 zlotyt, mis 50 protsenti põhipalgast.

7-sse kategooriasse kuuluvad pataljoniülemad ja ohvitserid, kolonel-leitnantide kohtadel. Lisatasu

pataljonide ülematele 350 zlotyt ja teistele 129 zlotyit ehk 50 protsenti põhipalgast. 8-sse kategooriasse kuuluvad kompaniiülemad ja kaptenite kohtadel teenivad ohvitserid, lisatasuga 250 punkti ehk 107,5 zlotyt. Lisatasu oleks siin 40 protsenti põhipalgast.

9-sse kategooriasse kuuluvad rühmaülemad ja leitnandi ning noor-leitn. kohtadel teenivad. Nende lisatasu 150 punkti.

10-sse kategooriasse kuuluvad veltveebelid ja üksikute väeosade allohvitserid. Nende lisatasu 50 punkti.

Kui siia juure arvata veel elukalliduse lisa, mis ühes palgaga iga kuu välja makstakse, siis saavad Poola nooremad ohvitserid keskmiselt Eesti ohvitseri kahekordse palga ja peale selle veel korteri raha ja perekonna abiraha; kuna vanematesv. juhtide (brigaadi ülemast kõrgemale) palkade suhe meie vanemate sõjaväe juhtide palkadega on veel kõrgem.

Kroonika.

— Riigivanema asetäitjaks määrati Vabariigi Valitsuse poolt sõjaminister kindral-major Soots.

— Vabariigi Valitsus avaldas nõusoleku pidada Nõukogude Vene valitsusega otsekoheised läbirääkimised mittekallaletungi lepingu sõlmimise üle, jättes endale tegevusevabaduse ühenduse pidamiseks teiste lepingust otsekoheisel huvitatud riikidega.

— Eesti-Rootsi lepituskonventsiooniga ette nähtud alalise lepituskomisjoni liigeteks nimetati Vabariigi Valitsuse poolt endine pea- ja välisminister Otto Strandman ja Läti endine siseminister Arved Berg. Komisjoni esimeheks on poolte nõusolekul kutsutud Genfi ülikooli professor Paul Logoz.

3

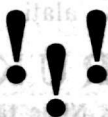
paremust on uuesti välja lastud

PINNA-paberossilidel

20 tk. 25 mk.:

- 1) headus, segu, maitse, aroom — on midagi hoopis iseäralist.
- 2) suurepärase pakkimine.
- 3) tõesti kõigile kättesaadav hind.

A/S. Laferme.

— Nõmme laskemoona laos plahvatas tongide kast. Surma sai künnik Leopold Krumm. Suurem õnnetus jäi õnnekombel tulemata.

— Meie maakondade vapikavandid on valmis ja sellekohases komisjonis läbivaatamisel. Peale kavandite vastuvõtmist esitatakse need maakondade nõukogude kaudu kinnitamiseks Vabariigi Valitsusele. Vapid oleksid maksavad ka valla-, alevi ja teiste omavalitsusasutuste koha.

* * *

Eesti karskusliidu Valgamaa osakonna nõukogu koosolekul 22. augustil s. a. võeti vastu järgmine resolutsioon:

„Kaitseväge, kaitseliit ja politsei on vastutavad meie riigi julgeoleku ja kodanikkude hääkäekäigu eest, sellepärast tarvis kõrvaldada kaitsevæst, kaitseliidust ja politseiametnikkude keskelt igasuguste vägijookide tarvitamine, et nende esitajad suudaksid rahvale eeskuju anda, olles karsked ja tarvitades riigi raha kokkuhoidlikult ainult loovaks tööks“.

Õiendus:

„Sõduri“ nr. 36 lisana kaasa antud kapten J. Kasak'i töös „Maskeerimine“ on autorist mitte äraolevatel põhjustel trükkimisel mõningad eksitavad vead sisse tulnud, mida väljaandja palub lahketel lugejatel ära parandada:

Lhk. 22 — 16. rida alt on „kindlakstegemise“, peab olema „kindlakstegemiseks“.

Lhk. 34 — 19. rida ülevalt on „varjut“, peab olema „varjet“.

Lhk. 46 — 19. rida ülevalt on „või“, peab olema „ehk“.

Lhk. 53 — 17. rida ülevalt on „kätetööd“, peab olema „kätetöö“.

Lhk. 56 — 5. rida ülevalt ja lhk. 83 — 17. rida ülevalt on „varjude“, peab olema „varjete“.

Lhk. 80 — 12. rida ülevalt on „liikumist“, peab olema „liikumine“.

Lhk. 83 — 22. rida ülevalt on „vaatlusvahendid“, peab olema „vaatlusvahendeid“.

Lhk. 94 — 3. rida alt, sõnad „Kõiksugused ehitustest peab loobuma“, tuleb maha kustutada.

Lhk. 97 — 1. rida alt on „Menuelle“, peab olema „Menchuelle“.

Lhk. 98 — 3 rida alt on „Фриман“, peab olema „Фипман“.

Lhk. 113 — 19. rida alt on „Ликийский“, peab olema „Лукийский“.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.

Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.

Rätsepmeister J. Puksberg

(Peterburist).

Äris alati suures valikus Inglise riideid parematest vabrikutest.

Härradele sõjaväelastele ja riigiametnikudele tehakse tööd

järelemaksuga ja hinnaalandusega.

Tallinna, Pikk t. 43. Kõnetr. 11-79.

Kõige väärtuslikumad paberossid

„Sultan“ 20 tk. 50 mk.

„Eva“ 20 tk. 35 mk.

„Dollar“ 20 tk. 25 mk.

„Ilu“ 20 tk. 25 mk.

„Tore“ 20 tk. 15 mk.

O.-ü. „Tubak“.

Saapakauplused

J. LINK

Valli tän. Nr. 4. :: Suur Pärnu mnt. Nr. 6 Tallinnas.

Sovitan suures valikus igasuguseid elegantseid jalanõusid. Sõjaväelastele ja kaitseliitlastele vormi säärikud.

Hinnad väljaspool võistlust.

AHJUTÖÖSTUS JA SAVITÖÖSTUS
ELEKTRIMASINATE JÕUL

A. LAU

asutatud 1837 a.

Tallinn, Baltiski mnt. nr. 14. Kõnetr. 29-21.

Kõiksugu ahjude ehitamised ja parandused. Ahjumaterjalide müük. Kivinõude müük, lillepotid, alused j. m.

WALDEMAR G. HERZBERG & Co.

TALLINN, Rataskaevu 14. Kõn. 9-32.

PIONEER PATALJ. VÄLJAANDEL
ILMUS TRÜKIST

KÄSIGRANAADID.

RAAMAT SISALDAB TEKSTI SELGITUSEKS HULGA JOONISTUSI. LISAKS KÄSIGRANAADIDE PILDUMINE JA TAKTIKA.

HIND 60 MARKA.

SAADA „SÕDURI“ TALITUSEST,
:: TALLINN, UUS TÄN. 10. ::

BLOKNOOTE

odavaid ja mitmesuguses formaadis alati saadaval

RIIGI TRÜKIKOJAS

::: Tallinn, Niine tän. 11. :::